

Univerzita Karlova
Filosofická fakulta
Ústav asijských studií

Bakalářská práce

Martina Kunešová

Ženská práva v meziválečném Japonsku

Women's Rights in the Interwar Japan

Praha, 2021

Vedoucí práce:
doc. Ing. Jan Sýkora, M. A., Ph.D.

Děkuji vedoucímu práce doc. Janu Sýkorovi za trpělivé vedení,
za všechny cenné rady a připomínky.

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze, dne 17. ledna 2021

Martina Kunešová

Abstrakt: Cílem práce je analyzovat a zhodnotit vývoj první vlny feminizmu v Japonsku a porovnat její průběh s obdobnými proudy ve světě.

Práce nejprve nastiňuje podstatné charakteristiky první vlny feminizmu ve světě a následně pak shrnuje základní rysy společenského vývoje v moderním Japonsku, na jehož pozadí se začaly projevovat první feministické aktivity. Práce následně analyzuje proces formování hnutí za ženská práva s důrazem na jeho institucionální rámec a roli vůdčích osobností. V závěru zhodnotí, do jaké míry vývoj v meziválečném Japonsku odpovídal obdobným procesům ve světě a poukáže na japonská specifika.

Abstract: The purpose of the thesis is to analyse and evaluate the first wave of feminism in Japan and to compare it with similar movements in the world.

In the beginning, the thesis describes the key characteristics of the first wave of feminism in the world; then it outlines the features of the social development in the modern Japan that created the context of the first wave of feminist activities. Further on, the thesis analyses the process of the formation of the women's rights movement, with a special attention to its institutional aspects and the role of the leading figures of the movement. Finally, the thesis compares the extent to which the Japan's interwar feminism resembled the similar processes in the world and identifies the specifics of the first wave of feminism in Japan.

Klíčová slova: Japonsko, feminizmus, ženská práva, ženské organizace, Hiracuka Raičó, Ičikawa Fusae, Oku Mumeo, Jamakawa Kikue

Key words: Japan, feminism, women's right, women's organizations, Hiratsuka Raicho, Ichikawa Fusae, Oku Mumeo, Yamakawa Kikue

Obsah

Úvod.....	6
1 První vlna feminismu ve světě.....	9
1.1 První vlna feminismu ve světě.....	11
1.1.1 Témata meziválečného feminismu.....	14
2 Počátky a první vlna feminismu v Japonsku.....	17
2.1 Postavení ženy v Japonsku v éře Meidži.....	17
2.2 Počátky feministického hnutí v Japonsku.....	22
2.2.1 Debata o ochraně mateřství.....	24
2.3 První vlna feminismu v Japonsku.....	27
2.3.1 Úvodní fáze první vlny feminismu.....	27
2.3.2 Dění mezi lety 1931 a 1945.....	31
3 Komparace.....	35
3.1 První vlna feminismu z hlediska časového.....	35
3.1.1 Předpoklady pro vznik první vlny feminismu.....	35
3.1.2 Časový průběh první vlny feminismu.....	36
3.1.3 Příčiny rozdílů.....	37
3.2 První vlna feminismu z pohledu řešených témat.....	38
3.2.1 Svět.....	38
3.2.2 Japonsko.....	40
3.2.3 Příčiny rozdílů.....	41
3.3 První vlna feminismu z pohledu dosažených výsledků.....	43
3.3.1 Svět.....	43
3.3.2 Japonsko.....	44
3.3.3 Příčiny rozdílů.....	45
4 Závěr.....	47
5 Použitá literatura.....	50

Úvod

Otázky rovnoprávnosti vztahu muže a ženy se objevují prakticky v celé lidské historii, k rozsáhlejší veřejné debatě na toto téma dochází však teprve od počátku 19. století.

Debata o ženských právech je všeobecně spojována s pojmem „feminismus“. Feminismus bývá charakterizován řadou různých způsobů, jedna z častěji používaných definic feminismu je „přesvědčení o sociální, ekonomické a politické rovnosti obou pohlaví“ (Brunell 2020). Cíle tohoto hnutí, které v určité podobě přetrvává do dnešních dnů, se v průběhu historie přirozeně vyvíjejí a mění.

Feministické hnutí bývá tradičně členěno do tří pomyslných „vln“. Tyto vlny jsou charakterizovány hlavními tématy, která se v dané vlně řeší; obecně je však poněkud problematické určení přesných dat počátku a konce jednotlivých vln.

První vlna feminismu bývá primárně spojována s bojem za volební právo žen. Hana Havelková v ABC feminismu uvádí jako časový průběh první vlny dobu od poslední třetiny 19. století do roku 1930 (Havelková 2004). Americké prameny pak za počátek první vlny feminismu většinou považují rok 1848, kdy se ve městě Seneca Falls uskutečnila první konference amerických žen o ženských právech (např. Wellman 2004).

Druhá vlna feminismu probíhá zhruba od 60. let 20. století a staví na výsledcích první vlny. V rámci feminismu se vydělují samostatné myšlenkové proudy různého zaměření, jako je radikální feminismus, cílící na kompletní přestavbu společnosti směrem od patriarchátu, nebo kulturní feminismus, kritizující úsilí jiných feministek o vstup žen do činností, kde dosud dominovali muži. Kulturní feministky tento krok vnímají jako hrozbu, neboť jsou přesvědčeny, že by se ženy začaly více podobat mužům a vytratilo by se to, co je typicky ženské.

Třetí vlna feminismu probíhá zhruba od 90. let 20. století a pokračuje do dnešní doby (některé americké prameny zmiňují i její transformaci do vlny čtvrté zhruba od roku 2012, toto členění však není obecně přijímáno). Třetí vlna je typická zejména snahou bourat zažitá genderové stereotypy a fungovat v globálním měřítku, a to nejen v prostředí žen bílé pleti (Hewitt 2010). Feministické hnutí se v současné

době dělí do mnoha myšlenkových proudů, které se v řadě případů mísí s myšlenkovými proudy, s feminismem přímo nesouvisejícími (příkladem takového proudu je ekofeminismus).

Tato práce se zabývá analýzou první vlny feminismu v Japonsku a jejím srovnáním s vývojem ve světě.

Základní výzkumná otázka zní: Do jaké míry kopírovala první vlna japonského feminismu vývoj obdobných proudů ve světě a co bylo zdrojem případných specifik ve vývoji feminismu v Japonsku?

Jelikož zdrojem inspirace japonských feministek byla feministická hnutí především dnešní západní Evropy¹ a Spojených států amerických, používám v této práci časové vymezení, které odpovídá první vlně feminismu v této části světa. Za počátek první vlny z pohledu celosvětového vývoje je zde tedy pokládán rok 1848 (dobu před tímto datem označuji termínem „počátky feminismu“). V Japonsku je za počátek první vlny feministického hnutí pokládán vznik první japonské organizace, která jako svůj cíl zřetelně deklaruje zavedení volebního práva pro ženy, stejně jako to učinily během první vlny obdobné západní feministické organizace.

Protože je první vlna feminismu spojována primárně se snahou o zavedení volebního práva pro ženy, lze za její ukončení v jednotlivých státech považovat naplnění této snahy, tedy zavedení volebního práva pro ženy.

Tato práce nejprve popisuje počátky feminismu až do nástupu první vlny feminismu, a to jak ve světě, tak v Japonsku. Práce dále podrobněji popisuje vývoj v rámci první vlny a témata probíraná v tomto období ve světě a v Japonsku. Ve třetí kapitole je provedeno srovnání světového a japonského vývoje metodou komparativní historické analýzy.

Pro úvodní seznámení s vývojem feminismu ve státech západní Evropy posloužila práce Merlene LeGates, konkrétně kniha *In Their Time: A History of Feminism in Western Society*. Český pohled na problematiku poskytla výše zmíněná kniha *ABC*

---

¹ Přestože pojem „západní Evropa“ v době první vlny feminismu neexistuje, v této práci ho používám s odkazem na vyspělé země západní Evropy (např. Velká Británie, Francie apod.).

feminismu. Pokud jde o vývoj japonského feministického hnutí, byly hlavními zdroji četné práce Barbory Molony a Hiroko Tomidy.

Mezi primárními zdroji lze uvést zejména manifesty jednotlivých feministických organizací, které přehledně ukazují témata, jimiž se tyto organizace zabývaly. Autobiografie členek feministického hnutí, pokud byly k dispozici, přinesly naopak vhled do myšlenek a idejí samotných členek.

Poznámka: Při přepisu japonských termínů a vlastních jmen je užívána česká transkripce, jména jsou uváděna v pořadí vlastní jméno – příjmení. U ženských jmen jiného než českého původu není užito přechylování.

1 První vlna feminismu ve světě

V této kapitole je stručně nastíněn vývoj první vlny ve světě, se zaměřením na státy západní Evropy a USA, kde se feministické hnutí objevuje nejdříve. Kapitola nejprve popíše počátky feministického hnutí, pak se přesune k vývoji první vlny feminismu ve světě a k tématům řešeným v rámci této vlny ve světě.

1.1 Počátky feministického hnutí ve světě

Otázky rovnoprávnosti ve vztahu mezi mužem a ženou jsou v různých podobách přítomny téměř v celé lidské historii. Organizované feministické hnutí se však objevuje teprve v 19. století, mimo jiné v návaznosti na smršť společenských změn souvisejících s průmyslovou revolucí. Společenské změny této doby, zvláště pak přesun lidí do měst, mají paradoxně za následek vznik společnosti mnohem polarizovanější, než byla předchozí feudální společnost (Havelková 2004).

Postavení ženy začíná být v této době vnímáno jako výrazně jiné než postavení muže; v dílech významného francouzského filozofa J. J. Rousseaua je na ženu pohlíženo jako na hloupé stvoření, jehož místo patří do domácnosti. V Rousseauově Deklaraci práv člověka a občana (*La Déclaration des droits de l'homme et du citoyen*) je proto právní status ženy vynechán.

Nesouhlas s tímto postojem vyjadřuje francouzská spisovatelka a dramatička Olympe de Gouges ve své Deklaraci práv ženy a občanky (*Déclaration des droits de la femme et de la citoyenne*), kde zdůrazňuje rovnoprávnost muže a ženy a jejich stejný nárok na „svobodu, majetek, bezpečí, a ze všeho nejvíce, možnost vzdorovat útlaku.“ Anglická spisovatelka Mary Wollstonecraft v roce 1792 ve své *Obraně práv žen* (*A Vindication of the Rights of Woman*) volá po stejných příležitostech pro ženy i muže ve vzdělání, práci a politice (citováno dle LeGates, 2001).

Přímým předchůdcem feministického hnutí se na počátku 19. století stávají radikální hnutí snažící se o změnu soudobých společenských pořádků. V Anglii a Francii feministickému hnutí předchází tzv. utopický socialismus, obvykle dělený na tři hlavní proudy nazvané podle svých zakladatelů: owenismus v Británii a fourierismus a saint-simonismus ve Francii. Utopický socialismus se objevuje v reakci na sílící konzervatismus následující po Velké francouzské revoluci a snaží

se nahradit ekonomickou soutěží myšlenkou spolupracujících komunit a centrálního plánování (LeGates, 2001).

Stoupenci těchto hnutí mají na svou dobu pokrokové názory, mimo jiné i na roli ženy ve společnosti – owenisté členky svých komunit podporují v docházce do večerních škol či v pořádání veřejných proslovů. Charles Fourier, zakladatel fourierismu, ve své ideologii otevřeně volá po rovnoprávnosti obou pohlaví. Ani Fourier se však ve své vizi utopických společenství nevyhne tradičnímu rozdělení rolí a očekávání, že ženy budou nadále vykonávat činnosti jako jsou domácí práce či starost o děti (Goldstein 1982).

Saint-simonovci ve Francii přicházejí rovněž s kritikou manželství, zejména z pohledu dvojitého morálního standardu pro ženy a muže a nespravedlivého vztahu k majetku. Propagují rovné manželství a sociální systém založený na partnerských dvojicích, kde by dvojice představovala jednu sociální jednotku. Aby tato vize fungovala, počítalo se s tím, že ženy zůstanou nadále v domácnosti, dokud nebude v celém světě nastaven nový režim podle saint-simonovské vize (Goldstein 1982).

Ženy ze směru saint-simonského socialismu poté, co bylo omezeno jejich zastoupení ve vedení hnutí a posléze byly z vedení hnutí vyloučeny úplně, vytvářejí vlastní samostatnou skupinu „nové ženy“ (les femmes nouvelles), první významnou skupinu soustředěnou kolem feministické ideologie. Les femmes nouvelles mezi roky 1832 a 1834 vydávají časopis Ženské noviny (La tribune des femmes), kde přispěvatelky jakožto symbolické gesto své nezávislosti na mužích používají pouze svá křestní jména. Skupina volá po spolupráci žen buržoazie a pracující třídy, nachází však jen omezenou podporu a po čase dochází k jejímu rozpadu (LeGates, 2001).

V Německu je zrod organizovaného feminismu spojen s náboženskou reformou ve 40. letech 19. století, neboť náboženské organizace, podobně jako utopičtí socialisté v Anglii a ve Francii, poskytují půdu pro diskuzi o nacionalismu, náboženské svobodě a ženských právech.

Ve Spojených státech amerických se počátky feminismu pojí s bojem proti otroctví. Již v roce 1837 radí prezidentka Sjezdu amerických žen proti otroctví (Anti-Slavery

Convention of American Women) svým členkám, aby jednaly samy za sebe a neskláněly se před vůlí manžela (LeGates, 2001) .

Ženám je umožněn vstup do radikálnějších organizací bojujících za práva otroků, avšak když je v roce 1840 v Londýně pořádána mezinárodní konference zabývající se otázkou otroctví, je americkým delegátkám přístup na konferenci zakázán (LeGates, 2001). Tato demonstrace nerovného přístupu k mužům a ženám má za následek to, že o osm let později dvě z delegátek konference, Elisabeth Cady Stanton a Lucretia Mott, svolají první konferenci amerických žen zabývající se otázkou ženských práv (Anderson, 1998).

1.2 První vlna feminismu ve světě

V západních pramenech bývá považována za počátek první vlny feminismu konference v americkém městě Seneca Falls, pořádaná Elisabeth Cady Stanton a Lucretií Mott v roce 1848.

Podobně jako se ve Francii Olympe de Gauges inspirovala Deklarací práv člověka a občana, inspiruje se Elisabeth Cady Stanton americkou Deklarací nezávislosti (Declaration of Independence) a sepisuje Deklaraci práv a citů (Declaration of Rights and Sentiments). V deklaraci uvádí výčet „příkoří“, kterých se muž dopouští vůči ženě, kde hned prvním je fakt, že ženě není umožněno právo volit. Elisabeth Cady Stanton rovněž poukazuje na to, že ženám není po sňatku dovoleno vlastnit majetek. V Deklaraci práv a citů je formulován seznam požadavků cílících na nápravu tohoto nerovnoprávního stavu, mezi nimiž je i požadavek, aby ženy okamžitě získaly přístup k „právům a privilegiím, jež jim patří jakožto občanům Spojených států amerických“. (Stanton 1848) Po konferenci je pod vedením Elisabeth Cady Stanton sepsána první petice za zavedení volebního práva žen. V říjnu Emily Collins zakládá Svaz pro rovná práva žen (Women's Equal Rights Union) - organizaci, která následující roky stráví výhradně lobováním za ženské volební právo (Wellman 2004).

V roce 1850 se ve Worchesteru ve státě Massachusetts koná první americká národní konference za práva žen, jež je následována každý rok (kromě jediného) dalšími konferencemi až do začátku americké občanské války (Wellman 2004).

V roce 1856 je v USA zavedeno všeobecné volební právo pro muže. Ve Velké Británii dochází v šedesátých letech 19. století ke druhé reformě volebního práva mužů.² V rámci této reformy jsou sníženy nároky na hodnotu vlastněného majetku nutnou pro volební právo a je umožněno volit všem majitelům domů a nájemcům s minimálním ročním odvodem v nájmu 10 liber.

Rozšíření volebních práv mužů vede také k zesíleným snahám žen zlepšit své postavení v řadě různých oblastí. V USA se jedním z hlavních cílů žen stává reforma vlastnického práva vdaných žen, a to v podobě agitace za zavádění Zákonů o majetku vdaných žen (Married Women's Property Acts) v jednotlivých státech USA (McCammon 2014).

V Británii se reforma vlastnického práva vdaných žen v 60. letech 19. století ukazuje jako požadavek příliš radikální (Combs 2005)³ a britské feministky se tedy soustřeďují na oblast vzdělání a zaměstnání žen. Významným dílem pro britský feminismus se stává esej Poddanství žen (The Subjection of Women) Johna Stuarta Milla z roku 1869. Mill v tomto díle připodobňuje současné postavení ženy k pozici otroka. Podřazené postavení žen považuje za záležitost danou historickým vývojem společnosti, která však v moderní společnosti již nemá místo. Autor volá po rovných příležitostech pro ženy i muže a tvrdí, že neexistuje jediný důvod, proč by ženy – stejně jako muži – neměly mít volební právo (Mill 1869).

Od roku 1869 se v Británii také rozmáhá mezi feministkami odpor k nerovnému přístupu k ženám v důsledku existujících Zákonů o nakažlivých chorobách (Contagious Diseases Acts), které umožňovaly policejní zadržení a povinnou lékařskou prohlídku prostitutek, nikoli však jejich mužských klientů. Cíleným tlakem na vládu, a to včetně organizovaných demonstrací, dosahuje hnutí v roce 1886 svého cíle a Zákony o nakažlivých chorobách jsou zrušeny (LeGates 2001).

---

² K první dochází v roce 1832. Tato reforma rozšiřuje volební právo kromě majitelů statků nad určitou finanční hodnotu i na majitele obchodů, pozemků a farmáře. Majitelé domů s minimálním odvodem nad deset liber mohou rovněž nově volit. Reforma také specifikuje voliče jako „osobu mužského pohlaví.“

³ K reformám vlastnického práva vdaných žen dochází až v letech 1870 a 1882.

V USA po občanské válce zakládají Elisabeth Cady Stanton, Lucretia Mott a další vůdčí osobnosti feministického hnutí organizaci Americká asociace za rovná práva (American Equal Rights Association), jejímž cílem je propagace práv jak Afroameričanů, tak žen. Asociace se rozpadá kvůli neshodám ohledně 14. dodatku americké ústavy, který jako první vnáší do ústavy slovo „muž“ (Wellman 2004).

V USA se v 80. letech objevuje tzv. hnutí za společenskou čistotu, v jehož čele stojí Ženská křesťanská unie pro prohibici (Woman's Christian Temperance Union), která si stanovuje za cíl zavedení prohibice, neboť považuje alkohol za základní zdroj chudoby a domácího násilí. Přichází s přesvědčením, že žena jakožto čistší bytost má povinnost svou morální čistotu šířit do okolního světa. Když se této organizaci nedaří prosadit schválení prohibice, stává se jejím cílem volební právo (LeGates 2001).

Hnutí za ženské volební právo začíná výrazně nabírat na intenzitě na počátku 20. století. Od roku 1905 britský Sociální a politický svaz žen (Women's Social and Political Union) volí vedle poklidných prostředků propagace svého cíle militantnější formy v podobě demonstrací. Při demonstracích dochází i k zatýkání členek organizace, což ve výsledku jen zvýší publicitu hnutí (LeGates 2001). V zemi, kde mezi muži volí pouze ti, kdo splňují podmínku minimálního daňového odvodu, není cílem feministek plné volební právo, nýbrž právo volit podle stejných podmínek, jaké mají muži (LeGates 2001).

Po vypuknutí první světové války se feministické organizace v mnoha případech soustředily na pomoc státu ve válečném úsilí. Činí tak mimo jiné v naději, že jim tato podpora ve svém výsledku zajistí volební právo. Sociální a politický svaz žen přechází od militantního feminismu k militantnímu patriotismu, mění název svého časopisu ze Sufražetka (The Suffragette) na Británie (Britania) a aktivně se účastní akcí přímo souvisejících s válkou (LeGates 2001).

Německá Federace německých ženských asociací (Bund Deutscher Frauenvereine) rovněž využívá války jakožto příležitosti k získání občanských práv a snaží se pomocí charitativních aktivit prokázat, že ženy jsou zodpovědnými občankami státu (LeGates 2001).

Naopak Mezinárodním ženským kongresem, konaným v roce 1915 v nizozemském Haagu, je propagován pacifismus. Kongres prezentuje svůj požadavek na okamžité ukončení války a dále vyjmenovává několik bodů, které dle přesvědčení účastnic zajistí trvalý mír. Mezi těmito body je i zavedení ženského volebního práva.

Po 1. světové válce je v mnoha zemích západní Evropy zavedeno částečné nebo plné volební právo pro ženy, v některých případech s cílem získat voliče, kteří by pomohli zamezit radikalizaci společnosti. Jedním z důvodů zavedení ženského volebního práva v Německu, Nizozemí a Švédsku je víra, že ženy nebudou volit komunisty (LeGates 2001).

Ve Velké Británii získávají ženy v roce 1918 díky Ediktu o reprezentaci obyvatelstva (The Representation of the People Act) částečné volební právo. Týká se žen nad třicet let věku, současně je však zavedeno všeobecné volební právo pro muže od dvaceti let. Vyšší věková hranice u žen je zavedena se záměrem vyvážit fakt, že počet žen v poválečné zemi převyšuje počet mužů. Zavedení tohoto částečného volebního práva pro ženy je prezentováno jako odměna britským ženám za jejich aktivitu během války, svou roli však hrají i obavy z obnovení militantních taktik Sociálního a politického svazu žen z doby před první světovou válkou (LeGates 2001).

Ve Francii zákon o volebním právu žen sice úspěšně prochází parlamentem, v senátu je však o tři roky později zamítnut. Podobná situace se opakuje ještě třikrát a volební právo žen je nakonec zavedeno až v roce 1944 (LeGates 2001).

Ve Spojených státech tlak militantní Národní ženské strany (National Women's Party) vede v roce 1920 spolu se společenskými změnami vyvolanými válkou k přijetí 19. dodatku ústavy, umožňujícímu ženám volit. Dodatek je schválen po více než 70 letech od konání konference v Seneca Falls - počátku boje za volební právo v USA. Jeho schválení se dožívá jen jediná signatářka Deklarace práv a citů z roku 1848 (Wellman 2004: 231).

1.2.1 Témata meziválečného feminismu

Po první světové válce feminismus v mnoha zemích ztrácí náboj, neboť hlavní bitva o získání volebního právo je již většinou dobojována. V mnoha zemích se současně proti feminizmu vznáší vlna odporu spojená s odporem proti sovětskému

bolševickému režimu, neboť feministky jsou považovány za někoho, kdo tíhne spíše k levicovému smýšlení (LeGates 2001).

Meziválečný feminismus je v mnoha vyspělých státech jakýmsi „hluchým“ obdobím, kdy se feministické hnutí, do této doby soustředěné kolem snahy získat pro ženy volební právo, snaží najít svůj nový účel a směřování.

Feministické hnutí se již během první světové války rozpadá na více proudů, které po válce nadále působí paralelně. Liberální feminismus neboli feminismus rovných práv si klade za cíl vytvořit svět, v němž nebude záležet na pohlaví. Feminismus rovných práv brojí proti jakémukoliv speciálnímu zacházení se ženami (včetně speciální legislativy) kdekoliv, a to včetně zaměstnání.

V meziválečném období nabývá na popularitě tzv. mateřský feminismus, který na rozdíl od feminismu rovných práv bojuje za práva žen z pohledu výsadní role ženy-matky ve společnosti. Hnutí se kvůli rovným právům obou pohlaví odmítá vzdát některých výhod, které ženám poskytují stávající zákony, například zákony týkající se omezení maximální pracovní doby pro ženy (LeGates 2001).

Jedna z představitelk tohoto hnutí, švédská feministka Ellen Key ve svém díle propaguje práva žen jakožto matek, neboť rození dětí a jejich výchova je podle Key hlavním posláním ženy v životě (Tomida 2004). Key však současně navrhuje ekonomické partnerství v rodině, kdy ženě přísluší polovina manželova majetku, a navrhuje státní podporu pro svobodné matky (Sató 2003).

V Británii v druhé polovině 20. let vede Eleanor Rathborne kampaň za finanční podporu pro matky, která by jim poskytla finanční nezávislost. Rathborne propaguje také legislativu chránící pracující ženy.

Mateřský feminismus se rovněž dotýká jednoho z nejvýraznějších témat meziválečného feminismu, a sice otázky, zda by matka měla po porodu pracovat (LeGates 2001).

V období mezi světovými válkami dochází k zakládání mezinárodních ženských organizací, jejichž cíle a důvody založení se často liší v závislosti na místních podmínkách. Severská Unie feministických organizací (Northern Feminist Organisations' Union), zahrnující země severní Evropy, staví na společných zvycích, zákonech a vzdělávacích standardech tohoto regionu. Britská liga

Commonweathu (British Commonwealth League) či Meziamerická ženská komise (Inter-American Commission of Women) si za hlavní cíl vytyčují osvětu v otázkách volebního práva žen a ženských práv obecně, jiné organizace, jako například Pan-pacifická ženská asociace (Pan-Pacific Women's Association), se soustřeďují spíše na podporu mezinárodní spolupráce a přátelství mezi ženami (Sandell 2011).

2 Počátky a první vlna feminismu v Japonsku

V této kapitole jsou popsány počátky japonského feministického hnutí. Kapitola dále popisuje průběh první vlny feminismu v Japonsku a témata řešená v tomto období s důrazem především na témata pro japonské ženské hnutí specifická.

2.1 Postavení ženy v Japonsku v éře Meidži

S otevřením Japonska a následnou modernizací země v éře Meidži dochází také ke změně pohledu na ženu a na její roli ve společnosti a v rodině. Vzhledem k tomu, že mnoho témat japonského feminismu má své kořeny právě v historii éry Meidži, věnuje se tato kapitola vývoji postavení ženy v této éře.

V roce 1868 dochází k pádu šógunátu a k restauraci moci císaře. V následujících letech probíhají reformy usilující o co nejrychlejší dohnání Západu. Japonsko zavádí zákony zaměřené na transformaci dosavadní společnosti na moderní společnost; zákony jsou v mnoha ohledech inspirovány soudobou legislativou ve vyspělých zemích. Dochází ke zrušení systému společenských vrstev z doby Tokugawa a ke zrušení zákazů souvisejících s tímto systémem, například zákazu volného pohybu obyvatelstva.

V roce 1871 vzniklo ministerstvo školství a začínají první systematické kroky směrem ke zlepšení všeobecné vzdělanosti obyvatelstva, včetně úrovně vzdělanosti žen.

V roce 1872 odjíždí do Evropy a Ameriky tzv. Iwakurovo poselstvo, jehož cílem je nejenom docílit revizi nerovnoprávných smluv uzavřených v době otvírání Japonska, ale také studovat západní vzdělanost. Členy poselstva jsou mimo jiné studenti, mezi nimi je i pět dívek mezi 7 a 14 lety. Jednou z těchto dívek je Umeko Cuda, zakladatelka pozdějšího Ženského institutu anglických studií (Džošī eigaku džuku) (Tomida 2003: 35).

Na začátku éry Meidži neexistuje pro japonské ženy příliš pracovních příležitostí, které by jim mohly poskytnout vlastní výdělek a tím ekonomickou nezávislost. Mezi dostupnými profesemi jsou učitelky tradiční japonské hudby, kadeřnice či porodní báby (Tomida 2003: 43). K rozšíření počtu pracovních příležitostí dochází společně s průmyslovou revolucí v Japonsku. Vláda začíná podporovat lehký i

těžký průmysl a ženy nacházejí uplatnění například v přádelnách a továrnách na zpracování hedvábí – obojí zpočátku především v prefektuře Gunma, kde je roku 1872 otevřena první továrna na zpracování hedvábí (Tomida 2003: 43). V 80. letech 19. století se přádelny rozšiřují po celé zemi a stávají se výrazně závislé na ženské pracovní síle; tou jsou často dívky z farmářských rodin, které tímto způsobem zajišťují svým rodinám finanční podporu. Problémem tohoto typu zaměstnání jsou však otřesné podmínky jak v práci samotné, tak v ubytovacích prostorách k továrnám přidružených.

V září roku 1872 je ministerstvem školství vydán Systém vzdělání (Gakusei), jenž zavádí nový školský systém podle francouzského modelu, včetně povinné školní docházky pro obě pohlaví. Poprvé jsou v Japonsku zřízeny také smíšené základní školy. Tyto změny ve školském systému jsou prováděny v naději, že ve svém důsledku posunou Japonsko rychleji k Západu. Inspirací k zavedení povinné školní docházky také pro dívky je i bližší seznámení se západní společností, kde se ženy těší relativně vysokému sociálnímu statutu (Tomida 2003: 37). Zavedení povinné školní docházky pro dívky je zdůvodňováno mimo jiné tím, že ženy jsou prvními učitelkami svých dětí a mělo by se jim tedy dostat základního vzdělání (Akiko 1993).

Po zavedení Zákona o vzdělání dochází k rozšíření pracovních možností i o zaměstnání vyžadující vyšší kvalifikaci. Od roku 1874 jsou zakládány školy pro učitelky a mnoho žen začíná vyučovat na základních a středních školách (Tomida 2003: 45). Na konci éry Meidži se pro ženy střední třídy objevují další zaměstnání jako zdravotní sestra, telefonní operátorka, kontrolorka jízdenek či pracovnice na místních úřadech na nižších zaměstnaneckých pozicích (Akiko 1993).

Skutečná školní docházka dívek však i přes zavedení povinné docházky zůstává nízká, pouze na úrovni 36,5% v roce 1892 (Tomida 2003: 36). Systém vzdělání z roku 1872 založený na moderním francouzském školském systému je zřejmě na Japonsko doby Meidži příliš progresivní; v lidech je příliš zažité chápání ženského vzdělání jakožto vzdělání v domácích pracích a vnímání postavení ženy tak, jak bylo propagováno v etických pojednáních typu Vyšší učení pro ženy (Onna

daigaku) z doby Edo⁴. Ke zvýšení procenta školní docházky nepřispívá ani fakt, že základní vzdělání zůstává placené.

Od 80. let 19. století dochází k nárůstu obav, že westernizace japonské společnosti je přílišná. V říjnu roku 1890 je představen Císařský edikt o výchově (Kjóiku čokugo), založený na konfuciánských idejích (Reischauer 2000). Edikt specifikuje, jaké etické hodnoty mají být prosazovány ve školství, a výrazně upravuje cíl ženského vzdělání. Ženy jsou považovány za první vychovatelky a učitelky svých dětí a z toho důvodu mají mít samy přístup ke vzdělání. Ve školách jsou tedy vzdělávány „budoucí matky“. Vzdělání matek je považováno za jeden z dílčích kroků směrem k dohnání Západu (Akiko 1993).

Dosažení vyššího vzdělání pro dívky umožňuje jako první Tokijská dívčí vyšší škola (Tókjó džoši kótó šihan gakkó) založená roku 1890, předchůdkyně Ochanomizu Women's University, která vzdělává budoucí učitelky (Tomida 2003: 41). V roce 1900 se pak k této škole přidávají další: již výše zmíněný Ženský institut anglických studií a první lékařská škola pro ženy založená Jošiokou Jajoi, jednou z prvních japonských lékařek (Vavich 1967). V roce 1901 zakládá Džinzó Naruse Japonskou ženskou školu (Nihon džoši daigakkó) (Tomida 2003: 42). Žádná z těchto škol však nemá status univerzity, školy pouze získávají v roce 1903 status tzv. specializované školy (senmon gakkó).

V roce 1902 je Dairokuem Kokučim, nástupcem ministra školství Arinoriho Moriho, oficiálně představen Moriho ideál „dobré ženy a moudré matky“ (rjósai kenbo) (Tomida 2003: 39). Podle této představy se ženy se mají stát dobrými ženami, které zvládnou domácnost, a moudrými matkami, které své děti vychovají ke službě státu. Jedná se o fúzi konfuciánské ideologie a moderního nacionalismu, který od žen požadoval službu státu (Akiko 1993).

---

⁴ Vyšší učení pro ženy (Onna daigaku) od Ekkena Kaibary, vydané v roce 1716, obsahuje výčet povinností ženy, jako je služba rodičům manžela či poslušnost vůči manželovi; až na jednu výjimku se však nezabývá povinnostmi ženy jakožto matky. Ženy jsou v díle považovány za podřadná stvoření neschopná výchovy dětí (Akiko 1993).

Ideální žena doby Meidži podle konceptu „dobré ženy a moudré matky“ zůstává v domácnosti, přičemž péčí o domácnost a o děti napomáhá rozvoji národa. Ideál jasně definuje postavení žen ve společnosti odlišně od postavení mužů, avšak současně popisuje ženy jako rovnocenné s muži v oblasti služby státu – přínos žen státu je stejně velký jako přínos mužů, pouze jsou k němu použity jiné prostředky (Akiko 1993).

V roce 1889 je vydána Císařská ústava velkého Japonska (Dai nihon teikoku kenpó). Druhá hlava této ústavy zaručuje základní lidská práva platící pro všechny japonské občany – právo se stěhovat, právo na právní ochranu, právo na soukromou korespondenci, svobodu vyznání, svobodu slova, svobodu shromažďování a tisku, a dále právo podat petici vládě. Ústava však umožňuje omezení těchto práv zákonem, k čemuž dochází hned následující rok ve formě Zákona o shromažďování a politických organizacích (Šúkai ojobi seiša hó) (Tomida 2003: 47).

Ústava stanovuje podmínky pro volební právo. Volit mohou pouze muži nad 25 let věku, kteří na daních odvádějí státu alespoň 15 jenů (volit tedy může zhruba 5% dospělé mužské populace). (Reischauer 2000: 176) Ženám podle ústavy volit není umožněno (Tomida 2003: 48).

Postavení ženy v rodině je během éry Meidži podrobněji upraveno zákonem. Občanský zákoník z roku 1896 právně zakotvuje systém „ie“, systém rodinné jednotky obvyklý v předmoderní době převážně v samurajských rodinách. Tento systém v předmoderní době fungoval na principu hlavy rodiny, tedy osoby, bez jejíhož svolení nebylo dovoleno členům rodiny vykonávat žádné právní akty. Nová verze tohoto systému, zakotvená v Občanském zákoníku, umožňuje ženám stát se hlavou rodiny, pouze však jako dočasné řešení za výjimečné situace. Jakmile se žena vdá nebo adoptuje dítě (ideálně syna, který by mohl dále nést rodové jméno), je očekáváno, že z pozice hlavy rodiny odstoupí (Tomida 2003: 49).

Mužům je nově umožněno oženit se bez svolení rodiny, ale až od věku 30 let. V případě ženy je sňatek bez souhlasu rodiny umožněn od 25 let.

Žena je od dvaceti let považována za dospělou a získává určitá ekonomická práva, jako možnost správy vlastního majetku, pokud v tu dobu ještě není vdaná. Kontrolu nad majetkem však žena opět ztrácí ve chvíli, kdy se provdá. Po smrti manžela

nemá žena právo na dědictví, majetek dědí nestarší syn, případně manželovi rodiče (Tomida 2003: 50).

Občanský zákoník rovněž umožňuje ženám rozvod, a to ve dvou podobách – jako rozvod se souhlasem manžela (kjógi rikon) a rozvod na základě soudního řízení (saiban rikon) (Tomida 2003: 51) V případě rozvodu zůstávají děti automaticky u otce.

Krátce před prvním zasedáním nově vytvořeného parlamentu v roce 1890 je vydán Zákon o shromažďování a politických organizacích. Tento zákon mimo jiné poprvé výslovně zakazuje ženám vstup do politických organizací a účast na politických shromážděních (Garon 1993).

V roce 1900 je přijat Zákon o veřejném pořádku a policii (Čian keisacu hó; dále jen „Zákon o veřejném pořádku“), do jehož pátého článku je zakomponováno totéž, co o dva roky dříve do Zákona o shromažďování a politických organizacích. První odstavec 5. článku zakazuje určitým skupinám včetně žen⁵ vstup do politických organizací, druhý odstavec zakazuje ženám a nezletilým účast na politických shromážděních (Garon 1993).

V éře Meidži dochází k výraznému posunu z hlediska postavení žen ve společnosti. Možnost si samostatně vydělávat, ať už v nově vzniklých továrnách či v některém z nových zaměstnání, spolu s možností alespoň částečné kontroly nad vlastními financemi výrazně omezuje ženinu finanční závislost na muži a zvyšuje možnost ženy existovat ve společnosti nezávisle na muži.

Protiváhu těmto krokům však tvoří systém „ie“, který práva žen z velké většiny podřizuje hlavě rodiny. Koncept „dobré ženy a moudré matky“ navíc jasně stanovuje očekávanou pozici ženy ve společnosti a 5. článek Zákona o veřejném pořádku znemožňuje ženě legálně se politicky angažovat. Tyto tři oblasti se tedy logicky stávají tématy pro nově vznikající feministické hnutí.

---

⁵ Dalšími skupinami, kterým není umožněno vstupovat do politických organizací, jsou vojáci, námořníci, policisté, kněží, učitelé a žáci, nezletilí a osoby, které byly zbaveny občanských práv.

2.2 Počátky feministického hnutí v Japonsku

První organizované pokusy o zlepšení postavení ženy během období Meidži pocházejí ze strany organizace zvané Skupina 6. roku éry Meidži (Mei rokuša), založené roku 1873. Její zakladatelé Jukiči Fukuzawa, Arinori Mori a Masanao Nakamura si berou inspiraci mimo jiné z učení Johna Stuarta Milla a propagují rovnost pohlaví.

Fukuzawa kritizuje Vyšší učení pro ženy od Ekkena Kaibary kvůli propagaci mužské nadřazenosti a ve svém díle Nové vyšší učení pro ženy (Šin onna daigaku) vyslovuje názory na to, jak by mělo vzdělávání žen v moderní společnosti vypadat (Tomida 2003: 57). Pro emancipaci žen argumentuje tím, že ve světě už dochází k překrývání úloh obou pohlaví a tím, že by Japonsko emancipací žen mnohé získalo. (Nakagawa 1944)

Arinori Mori se pouští do kritiky tradiční formy manželství, ve které byla u mužů tolerována i praxe konkubín. Na základě západních zákonů navrhuje Mori ideální manželský zákon. V tomto návrhu mimo jiné požaduje zrušení praxe dohodnutých sňatků obvyklých v Japonsku, dále například navrhuje, aby žena mohla požádat o rozvod, pokud s ní muž špatně zachází či v případě manželovy nevěry. Mori sám uzavře manželství podle svého návrhu ideálního zákona, manželství je však ukončeno poté, co se Moriho manželka dopustí nevěry. Moriův ideální zákon nakonec není uveden do praxe (Tomida 2003: 58).

Skupina 6. roku éry Meidži je zřejmě první organizovanou skupinou, která se začíná zabývat ženskou emancipací v Japonsku. Jejich diskuze se však týká výhradně rovnoprávného postavení manželů a nikdy nezajde do úvah o politické či sociální rovnoprávnosti žen a mužů (Tomida 2003: 60).

V roce 1874 začíná fungovat Hnutí za svobodu a občanská práva (Džijú minken undó). (Reischauer 2000: 169). Kromě založení parlamentu hnutí volá i po svobodě slova, rovnoprávnosti obou pohlaví a všeobecném volebním právu (Tomida 2003: 61). Členové se podobně jako Skupina 6. roku éry Meidži inspirovali J. S. Millem, na rozdíl od Skupiny 6. roku éry Meidži však požadují i volební právo pro ženy. Na základě takového programu se členkami hnutí stávají i ženy.

První výraznou ženou, která v Japonsku požaduje ženské volební právo, je Kita Kusunose. Volební právo začne požadovat poté, co dostane zákaz volit v komunálních volbách ve městě Tosa v roce 1878, přestože je hlavou rodiny a hlavy rodin mají volit povoleno. Zákaz volit přitom dostává na základě toho, že je žena (Tomida 2003: 63). Tošiko Kišida je první, kdo na veřejnosti otevírá otázku ženské (ne)rovnoprávnosti a diskriminace žen. Cestuje po Japonsku s přednáškami, dokud není zatčena za porušování zákazu politických proslovů žen obsaženého v Zákoně o shromažďování a politických organizacích (Tomida 2003: 67).

Dne 6. prosince 1886 je založena Tokijská ženská reformní společnost (Tokyo fudžin kjófúkai). První prezidentkou organizace se stává ředitelka ženské misionářské školy Kadži Jadžima. Organizace zakládá pobočky i v dalších městech – Ósace, Kóbe, Okajamě, Nagasaki.

Tyto pobočky se v roce 1893 zformují do Křesťanské ženské reformní společnosti, odnože americké Ženské křesťanské unie pro prohibici (Ogawa 2007). Této organizaci, tvořené převážně ženami z původně samurajských rodin, bohatých farmářských a obchodnických rodin (Ogawa 2007) se dostává výrazné podpory ze zahraničí ve formě personální pomoci i financí. Organizace bojuje za zrušení praxe konkubín a za kontrolu prostituce (Tomida 2003: 71).

V roce 1900 dochází k úpravám legislativy. Články bránící ženám v účasti na politických shromážděních, dosud obsažené v Zákoně o shromažďování a politických organizacích, přecházejí v rámci úprav do 5. článku nového Zákona o veřejném pořádku.

První pokusy o revizi tohoto zákona probíhají už v roce 1905 v rámci úsilí členů a členek tokijské socialistické Lidové společnosti (Heiminša) (Nolte 1986). Jejich petice požadující pro ženy právo účastnit se politických shromáždění a vstupovat do politických stran je úspěšně projednána v roce 1907 a 1908 dolní komorou parlamentu, ale je následně zamítnuta v komoře horní. Další návrh na revizi Zákona o veřejném pořádku je podán v roce 1913 a opět úspěšně prochází dolní komorou parlamentu. Zájem parlamentu je však v té době soustředěn spíše na začínající první světovou válku než na problematiku ženských práv a k revizi zákona tedy opět nedochází (Nolte 1986).

Počátky organizovaného feministického hnutí v Japonsku můžeme hledat dále také v literárních kruzích, konkrétně v ženských časopisech, které přinášejí do Japonska ideje feminismu a boje o lepší postavení žen z jiných zemí. Jedním z prvních ženských časopisů propagujících ženská práva se stává Časopis pro ženské vzdělávání (Džokagu zašši), vycházející mezi lety 1885 a 1904. (Sató 2003)

V roce 1907 vzniká první ženský socialistický časopis Ženy světa (Sekai Fudžin) (Tomida 2003: 71). Časopis obsahuje témata od starosti o domácnost až po krátké biografie významných žen ze zahraničí. Časopis usiluje o propagaci myšlenky emancipace žen (Tomida 2003: 72). Literární skupina zvaná Skupina ženských spisovatelek (Keišū Bungakukai) zase představuje ženám významné zahraniční spisovatele a spisovatelky. Dalšími důležitými impulzem pro feministické hnutí je zájem o literaturu severní Evropy, především o Ibsenovo dílo (Vavich 1967).

V roce 1911 zakládá Raičó Hiracuka literární skupinu Spolek modrých punčoch (Seitó) vydávající časopis Modrá punčocha (Seitó). Mnohé z příspěvatelek tohoto časopisu jsou ženy, které vystudovaly nově založené ženské vyšší školy. Podle slov Hiracuky je spolek ve svých cílech dosti abstraktní (Hiratsuka 1920), hraje však důležitou roli v propagaci feministických myšlenek v Japonsku, neboť vydává překlady prací významných postav feministického hnutí jako Ellen Key či Emma Goldman.

Témata časopisu Modrá punčocha se postupně přesouvají od odmítání rodinného systému doby Meidži k dalším sociálním problémům žen (Reich 1976), kladou důraz na podporu sebedůvěry žen a možnost jejich vyjádření. Feministické diskuze však nikdy nepřekročí hranice časopisu (Tomida 2005). V únoru 1916 je vydávání časopisu ukončeno pro nedostatek financí. Přesto je však díky tomuto časopisu veřejnosti představena myšlenka feminismu a idea „nové ženy“ (šin fudžin), tedy ženy, jejímž cílem je vymanit se z tradičního chápání postavení ženy ve společnosti. Díky časopisu Modrá punčocha je v Japonsku rovněž nastolena otázka postavení matky, která je v té době častým tématem diskuzí ve světě.

2.2.1 Debata o ochraně mateřství

Významným tématem počátků japonského feminismu je tzv. debata o ochraně mateřství (bosei hogo ronsó), která probíhá mezi lety 1916 a 1919.

Debata o ochraně mateřství, tedy o tom, zda by ženy v roli matky měly dostávat státní podporu, je zejména důsledkem velkého nárůstu počtu pracujících matek s dětmi.

Tento nárůst je způsoben řadou faktorů. Díky rozšíření možností vyššího vzdělání pro ženy a nárůstu průmyslové výroby před Rusko-japonskou válkou a po ní narůstá počet pracovních pozic zastávaných ženami. Během 1. světové války dochází k dalšímu růstu japonské ekonomiky díky širšímu zapojení země do mezinárodního obchodu. S tím souvisí i další nárůst počtu pracovních míst zastávaných ženami.

Navyšování daní v souvislosti s válkou však současně začíná ohrožovat životní úroveň řady obyvatel včetně příslušníků střední třídy. V důsledku toho začíná pracovat i mnoho žen střední třídy s cílem přispět do rodinného rozpočtu.

Pro velkou část pracujících žen s dětmi zásadně narůstají problémy související se skloubením práce a péče o děti, neboť stát neposkytuje ženám finanční podporu v mateřství ani mateřskou dovolenou. Tento problém se týká žen všech tříd (Tomida 2004).

V roce 1916 se poprvé objevuje termín „ochrana mateřství“ (bosei hogo). Za autora toto japonského slovního spojení je považován Kakiči Jamada, manžel Waky Jamady, jedné z pozdějších účastnic debaty o ochraně mateřství. Předobraz tohoto termínu byl původně používán v pracích Ellen Key, skandinávské feministky proslulé důrazem na mateřství jako centra života ženy (Tomida 2003: 224). Pojem „ochrana mateřství“ se začíná v Japonsku skloňovat v časopisech a debata se postupně od otázky, zda by ženy v roli matky měly dostávat státní podporu, přesune k širšímu tématu postavení ženy v japonském státě.

Hlavní část debaty o ochraně mateřství se odehrává mezi lety 1918 a 1919. Vůdčími osobnostmi jsou čtyři ženy - Raičó Hiracuka, Akiko Josano, Kikue Jamakawa a Waka Jamada. Každá z těchto žen pochází z jiné sociální skupiny, má jiné politické a sociální názory. Souboj probíhá na poli článků v prestižních časopisech této doby jako Slunce (Taijó) a Ženský pohled (Fudžin Kóron) (Tomida 2003: 223).

Hlavním předmětem debaty je otázka, zda by matky měly dostávat od státu před porodem a následně během výchovy dítěte finanční podporu. Individualistický přístup, podobný západnímu feminizmu za doby Mary Wollstonecraft, je

reprezentován názory Akiko Josano. Josano striktně odmítá jakoukoliv myšlenku na podporu žen ze strany státu a propaguje názor, že nezávislost je klíčem k ženské emancipaci. Josano je však současně úspěšná spisovatelka a je tedy schopná se sama uživit.

Na druhé straně diskuze stojí Raičó Hiracuka, žena vychovávající dvě (záměrně) nelegitimní děti⁶ a starající se o přítele postiženého tuberkulózou. Hiracuka argumentuje, že pro většinu žen není míra samostatnosti navrhovaná Akiko Josano realizovatelná. Zejména to platí pro ženy neprovdané – platy žen jsou tak nízké, že se z nich většinou samostatně uživit nelze (Tomida 2003: 236). Hiracuka volá po ochraně od státu pro matky během těhotenství, při porodu a těsně po narození dítěte.

Do debaty se přidávají další aktérky, jež souhlasí, že pro ženu není možné se samostatně uživit. Novinářka Jamada Waka zcela odsuzuje myšlenku nezávislosti žen. Socialistka Kikue Jamakawa souhlasí s pohledem Hiracuky, kterou nazývá japonskou Ellen Key, že ženám by měla být poskytnuta finanční podpora. Uznává i potřebu ekonomické nezávislosti žen, kterou požaduje Akiko Josano, je však přesvědčena, že ke zlepšení podmínek pro ženy může dojít pouze formou socialistické revoluce.

Debata o ochraně mateřství se odehrává formou článků v časopisech a nikdy nepřekročí úroveň teoretických úvah o potřebě finanční podpory pro matky. Debata se soustředí především na střední třídu, do níž všechny účastnice patří. Přínosem debaty o ochraně mateřství je však to, že v Japonsku šíří osvětu v otázce ekonomického zajištění žen během mateřství. Debata o ochraně mateřství se postupně rozšiřuje i na širší otázky týkající se práv žen v japonské společnosti (zaměstnání, ekonomická nezávislost, volební právo) a pokládá tak základní kámen japonského feministického hnutí (Tomida 2003: 256).

---

⁶ Hiracuka své děti registruje jako nelegitimní v protestu proti systému „ie“

2.3 První vlna feminismu v Japonsku

2.3.1 Úvodní fáze první vlny feminismu

Po první světové válce počínají, vedle probíhající debaty o ochraně mateřství, také první aktivní snahy výhradně ženských organizací o revizi 5. článku Zákona o veřejném pořádku, který pro ženy vytvářel právní překážku v boji za volební práva. Řada ženských organizací dochází k přesvědčení, že možnost vstupovat do politických stran a volit je jedinou cestou, jak zlepšit postavení žen.

Křesťanská ženská reformní společnost (Kiristokjó fudžin kjófúkai) založená v roce 1886 Kadži Jadžimou jako odnož americké Ženské křesťanské unie pro prohibici, vznáší v roce 1917 požadavek ženského volebního práva. Považuje to za prostředek nutný ke splnění svého cíle – zákazu prostituce. Jejich úsilí však není úspěšné. Od roku 1919 organizace začíná spolupracovat s nově vzniklou s Asociací nových japonských žen.

Na základě debaty o ochraně mateřství dospěje Raičó Hiracuka k přesvědčení, že nastal čas, aby do boje za sociální reformy vstoupily ženy samy. Hiracuka je současně přesvědčena, že ženy nedosáhnou zlepšení svého postavení bez získání politických práv (Tomida 2003: 264). Hiracuka spolu s Ičikawou Fusae a Mumeo Oku zakládá Asociaci nových japonských žen (Šin fudžin kjóukai).

Asociace nových japonských žen je první organizací, která nejen podnikne konkrétní kroky v úsilí o získání volebního práva, ale skutečně se jí podaří alespoň v některých dílčích krocích uspět – jmenovitě v částečné revizi 5. článku Zákona o veřejném pořádku. Asociace je založena v době, kdy dlouhodobé snahy zahraničních feministek začínají přinášet své ovoce – po první světové válce získávají ženy v řadě zemí volební právo, což slouží jako inspirace pro japonské feministky (Tomida 2003: 265).

Podobně jako mnoho amerických ženských organizací bojujících za ženská práva, i Asociace nových japonských žen je tvořena téměř výhradně ženami střední třídy. Na tyto ženy proto směřují cíle Asociace, za což si vyslouží kritiku od Kikue Jamakawy, hlavní představitelky japonského socialistického feminismu (Tomida 2005).

Organizace byla představena na setkání ženských organizací v Ósace v roce 1919. Jedná se o první regionální sjezd ženských organizací z oblasti Kansai, který vyústí ve vznik Celokansaiské federace ženských organizací (Zen Kansai Fudžin Rengókai) (Tomida 2003: 275).

Hlavním cílem Asociace nových japonských žen a liberálně feministických organizací obecně se stává revize 5. článku Zákona o veřejném pořádku. Jedním z dílčích cílů Asociace nových japonských žen je možnost zrušit zasnoubení s muži nakaženými syfilidou. Takovéto změny legislativy však nelze dosáhnout bez politických práv pro ženy, a tak se revize 5. článku stává prioritou asociace (Molony 2004). Revize 5. článku by ženám také umožnila se otevřeně domáhat volebního práva. Hiracuka Raičó argumentuje, že by to pomohlo ke změně společnosti tak, aby ženy mohly vykonávat svůj prvotní cíl – být zodpovědnými a milujícími matkami (Hiratsuka 1920).

Pro změnu zákona, jakou je zrušení některého z článků, existují v době Taišó dvě možnosti – buď využít práva každého občana japonského státu na odevzdání psané petice do parlamentu (s tím, že tato petice musí být podepsána členem parlamentu) nebo přesvědčit některého z poslanců, aby podal návrh na revizi stávajícího zákona. Asociace volí první z obou možností. Díky snaze Asociace nových japonských žen se do dolní komory parlamentu dostává návrh na změnu Zákona o veřejném pořádku, a to ze stran nezávislých politiků a strany Kokumintó. Dalšími politickými stranami Kenseitó a Seijúkai je přednesen pouze dílčí návrh na změnu 2. odstavce 5. článku policejního zákona – povolit ženám účast v politických organizacích a účast na politických shromážděních.

Ičikawa a Hiracuka přestávají v roce 1921 v Asociaci nových japonských žen aktivně působit. Hiracuka odchází žít se svou rodinou a Ičikawa odjíždí na studijní cestu do USA získat bezprostřední poznatky, jakým směrem se ubírá světový feminismus (Ichikawa 1978). Přesto díky snahám poslední ze zakladatelek Mumeo Oku dochází 25. května roku 1922 k částečné revizi 5. článku Zákona o veřejném pořádku, a to navzdory všeobecnému odporu vůči ženským otázkám v této době. Dochází k vyškrtnutí druhého odstavce 5. článku a ženám je tak umožněno účastnit se politických shromáždění (Tomida 2005), nikoliv však volit či vstupovat do politických stran. (Sirota 1998).

V Asociaci nových japonských žen začíná po úspěchu s částečnou revizí 5. článku docházet k vnitřním sporům o dalším směřování asociace. I přesto, že Hiracuka v organizaci již nepůsobí aktivně, má nadále takový vliv, že Asociaci nových japonských žen nakonec rozpouští (Tomida 2003: 322). Mumeo Oku ve své biografii vyjadřuje zklamání, že úspěch Asociace při změně Zákona o veřejném pořádku neměl tak velký dopad na obyčejné ženy, jak doufala. (Loftus 2004: 59)

Socialistické ženy se v dubnu roku 1921 spojují do organizace Rudá vlna (Sekirankai). Tato organizace navazuje na socialistické studijní skupiny, jejichž spojením v roce 1920 vzniká Japonská socialistická liga (Nihon šakaišugi dómei) (Hane 1988). Liga je však politické povahy, a tudíž ženám není vstup do této organizace povolen. Na to Kikue Jamakawa, Noe Itó a další socialistky reagují založením Rudé vlny, první ženské socialistické organizace.

Na druhém japonském prvomájovém průvodu v roce 1921 dochází k zatčení několika členek organizace Rudá vlna. Zatýkání členek pokračuje i po průvodu a organizace se nakonec v roce 1925 rozpadá (Hane 1988).

Tokijské zemětřesení 1. září 1923 je impulzem pro počátek spolupráce žen napříč širokým názorovým spektrem. Čtyřicet tři ženských organizací od socialistek přes křesťanské a buddhistické náboženské skupiny po liberální feministky se spojuje za účelem pomoci obětem katastrofy. Za podpory vlády vzniká Tokijská federace ženských organizací (Tókjó rengó fudžinkai) (Vavich 1967). Federace je nadále činná i poté, co už není pro záchranné operace potřebná a rozděluje se na pět sekcí - společnost, zaměstnanost, práce, vzdělání a vláda (Molony 2004).

Z vládní sekce vzniká 13. prosince 1924 pod vedením Fusae Ičikawy Liga pro realizaci ženského volebního práva (Fusen sanseiken kakutoku kisei dómei). Za své tři hlavní cíle vyhláší získání volebního práva na komunální úrovni, revizi volebního zákona do dolní komory parlamentu tak, aby nakládal stejně s muži i ženami, a revizi prvního odstavce 5. článku Zákona o veřejném pořádku (Molony 2004). Organizace ve svém manifestu argumentuje tím, že ženy, kterým se již od počátku éry Meidži dostává stejného základního vzdělání jako mužům, by si zasloužily právo volit.

V únoru roku 1925 je parlamentem schváleno všeobecné volební právo pro muže. Všichni muži nad 25 let nově mohou volit do dolní komory parlamentu a muži nad třicet let věku mohou být do tohoto orgánu zvoleni. Liga pro realizaci ženského volebního práva u volebního zákona odsuzuje skutečnost, že zákon nezakotvuje opravdové všeobecné volební právo, neboť do něj nejsou zahrnuty i ženy. Liga přesvědčuje členy dolní komory, aby na parlamentním jednání přednesli požadavky členek Ligy: revizi Zákona o veřejném pořádku, větší podporu vyššího vzdělávání pro ženy, volební právo pro ženy v celostátních volbách a možnost pro ženy volit a být voleny ve volbách komunálních (Molony 2004). Všechny čtyři návrhy úspěšně procházejí dolní komorou parlamentu, stejně jako předchozí pokusy však neprojdou komorou horní.

Liga v dubnu roku 1925 mění svůj název na „Liga pro ženské volební právo“ (Fusen kakutoku dómei) a v roce 1926 vytváří speciální sekci zaměřenou pouze na volební právo. Tato sekce pokračuje ve snahách získat volební právo a od roku 1927 opakovaně sbírá podpisy na petice za volební právo žen.

Socialistické ženy v roce 1925 zakládají ženské oddělení Politického institutu (Seidži kenkjúbu fudžinbu) - skupinu, jež má za cíl připravit program pro nadcházející volby podle všeobecného volebního práva (Molony 2004).

Rok 1928 je rokem prvních voleb podle všeobecného volebního práva. Liga pro ženské volební právo v čele s Fusae Ičikawou vyhláší politickou neutralitu a vyjadřuje svou podporu všem kandidátům bez ohledu na politickou příslušnost, kteří ženské volební právo schvalují (Vavich 1967).

Po roce 1928 nastává „období naděje“ pro hnutí bojující za ženské volební právo (Molony 2018). Ženské volební právo se dostává do agendy politických stran, a to převážně z důsledku probíhající hospodářské krize – vláda se rozhodne využít pomoc žen při snahách o obnovu ekonomiky a celkových společenských podmínek a jako důsledek vytváří několik ženských organizací⁷. V situaci takto

---

⁷ Jednou z nejvýznamnějších organizací je Asociace žen Velkého Japonska (Dai nihon džoši seinendan) založená roku 1927 (Vavich 1967).

nakloněné ženské otázce se objevuje naděje, že k zavedení ženského volebního práva skutečně dojde.

Názorový proud ve vládě vedený ministrem vnitra Keisuke Močizukim však zabraňuje předložení jakéhokoliv návrhu zákona o občanských právech žen v dolní komoře parlamentu a Močizuki ženy pošle, ať „jdou domů a perou dětem oblečení“ (Vavich 1967).

Změna premiéra však v roce 1929 vede k obratu i v parlamentu. Návrh zákona zajišťujícího volební právo pro ženy je sice opět zamítnut v horní komoře parlamentu, podobně jako většina dřívějších návrhů na revizi Zákona o veřejném pořádku. V červnu roku 1929 však vláda vyhláší plán na zavedení volebního práva pro ženy na komunální úrovni a na revizi prvního odstavce 5. článku Zákona o veřejném pořádku (Vavich 1967). V reakci na tuto podporu dochází v dubnu roku 1930 k prvnímu oficiálnímu ženskému celonárodnímu shromáždění, tzv. Celojaponskému ženskému sjezdu (Zen nihon fusen taikai). Původní návrh zákona o volebním právu však naráží na odpor horní komory parlamentu a starostů měst. Vláda premiéra Hamagučiho je donucena navrhaný zákon upravit (Vavich 1967).

2.3.2 Dění v letech 1931 - 1945

V roce 1931 vláda premiéra Hamagučiho přichází s upraveným návrhem zákona o volebním právu žen. Návrh obsahuje právo žen volit v oblastních volbách a kandidovat do místních institucí. Zastávat funkci v místní instituci by však ženy mohly pouze se souhlasem manžela (Nolte 1986). Tato podmínka je přidána s argumentem, že rodina je základním kamenem japonské společnosti a umožnit ženám volit bez souhlasu manžela by vedlo k rozpadu rodinného systému (Vavich 1967). Volební věk pro ženy je určen na 25 let. Zároveň je navrženo snížení volebního věku u mužů z 25 na dvacet let.

Feministické organizace toto částečné volební právo odsuzují s přesvědčením, že se jedná o právo příliš omezené, nesouhlasí s požadavkem na souhlas manžela při zastávání úřadu na komunální úrovni.

Zákon nakonec čeká stejný osud, jako snahy žen o revizi Zákona o veřejném pořádku ve dvacátých letech. Zákon sice úspěšně prochází dolní komorou parlamentu, ale není schválen v horní komoře. Přesto však svítá naděje, že podobný

zákon po vhodných úpravách bude v budoucnu v parlamentu schválen. Stejně jako u zavedení všeobecného mužského práva v roce 1925 panuje totiž jak u feministických organizací, tak ve vládě přesvědčení, že zamítnutí zákona Horní komorou parlamentu vývoj v této oblasti pouze pozdrželo, nikoliv však zastavilo. V tuto dobu jsou už rovněž k dispozici příklady z jiných zemí, kde už v tuto dobu je volební právo žen zavedeno. Tyto příklady ukazují, že zavedení volebního práva žen s sebou v praxi nenese žádnou výraznější společenskou změnu. Částečné volební právo žen se tudíž přestává členům japonského parlamentu jevit jako hrozba (Nolte 1968).

Ovšem šest měsíců poté, co je zákon v parlamentu zamítnut, dochází k Mandžuskému incidentu a následně ke konci nadějí ženských organizací na brzké prosazení volebního práva pro ženy.

V Japonsku od této chvíle postupně začíná docházet k obratu od politiky politických stran a orientace na Západ k vládě vojenského režimu. Vražda premiéra Inukaie dne 15. května 1932 znamená symbolický konec vlády politických stran a prozápadního smýšlení v Japonsku.

V lednu 1932 se Liga pro ženské volební právo spojuje s dalšími dvěma liberálně feministickými organizacemi a se socialistickou Ligou proletářských žen a vytváří Spojený výbor ženských hnutí za volební právo (Fusen dantai rengó iinkai). Tento výbor se účastní třetí Národní konference o ženském právu⁸ (Zen nihon fusen taikai) (Molony 2018), kde účastnice akce jednohlasně odsoudí fašistické tendence projevující se v zemi (Molony 2004). Květnové číslo časopisu Ženy (Fusen), vydávaného Ligou pro ženské volební právo, je již vládou pro svůj protiválečný postoj zakázáno. Ženská emancipace je jakožto liberální problematika považována za protistátní přístup a panuje přesvědčení, že feministky jakožto emancipované ženy nejednají v zájmu národa a vlastní rodiny (Nakagawa 1944).

Nepříznivé podmínky pro úpravy volebního práva vedou k přesunu pozornosti k otázce ochrany mateřství. V reakci na hospodářskou krizi ve 30. letech se situace matek a dětí ještě zhoršuje; v důsledku toho dochází mimo jiné k velkému množství

---

⁸ První se konala v roce 1930.

sebevražď matek s dětmi (Ichikawa 1978). Na tuto tematiku se zaměřuje většinová společnost. Ke slovu se hlásí Waka Jamada, jedna z akterek debaty o ochraně mateřství, a zapojuje se do ženských kampaní na toto téma (Tomida 2004). Liga pro realizaci ženského volebního práva na své páté Národní konferenci o ženském volebním právu v roce 1934 (Tomida 2003: 259) volá po realizaci Zákona o ochraně matky a dítěte (Boši hodžo hó). V září téhož roku je založena Liga pro realizaci Zákona o ochraně matky a dítěte, v čele s Wakou Jamadou (Tomida 2003: 259). Tato liga podává do parlamentu petici žádající zavedení zákona o poskytnutí finanční pomoci matkám-samoživitelkám s malými dětmi, aby se zabránilo sebevraždám těchto osob (Tomida 2003: 260). Liga organizuje setkání pro podporu tohoto zákona.

Aktivita Ligy mají úspěch a v březnu 1937 je schválen Zákon o ochraně matky a dítěte, který poskytuje finanční pomoc matkám-samoživitelkám s dětmi do třinácti let (Tomida 2003: 260).

V reakci na vypuknutí války mezi Japonskem a Čínou v červenci 1937 vytváří osm ženských organizací Federaci japonských ženských organizací (Nihon fudžin dantai renmei) a místo osmé národní konference pro volební právo pořádají Ženský národní krizový kongres. Na rozdíl od předchozích setkání je zde ženám doporučena spolupráce s vládou (Yūko 1997).

V září roku 1940 dochází k rozpuštění Ligy pro ženské volební právo a s jejím rozpuštěním ustává až do konce druhé světové války přímý boj japonských žen za volební právo (Nolte 1986).

Během druhé světové války se japonské feministické hnutí všeobecně soustředí na pomoc státu v naději, že tato spolupráce přinese získání volebního práva (Hastings 2008). Fusae Ičikawa se nadále angažuje v ženských skupinách a spolupracuje s vojenským režimem, neboť „ve fašistické éře, kdy nebylo možné navrhnout zákony, se zlepšení postavení ženy a získání [ženských] práv stalo nemožným“ (Ichikawa 1978). Ičikawa se stává představitelkou tzv. konzumního hnutí, jehož cílem je zlepšení podmínek pro občany měst a vesnic.

Raičó Hiracuka se během války nijak neangažuje.

Po skončení druhé světové války začíná Fusae Ičikawa okamžitě znovu organizovat ženské hnutí. Již 10 dní po porážce Japonska zakládá Ženský výbor pro poválečnou strategii a stává se vedoucí politické sekce této organizace s nadějí, že se jí podaří získat ženské volební právo (Ichikawa 1978).

Volební právo pro ženy nakonec zavádí okupační správa v čele s USA. V roce 1946 vstupuje v platnost nová ústava, jejíž čtrnáctý článek zakazuje jakoukoliv diskriminaci v politických, ekonomických a sociálních vztazích, mimo jiné na základě pohlaví (Hastings 2008). Patnáctý článek ústavy garantuje všeobecné volební právo, tedy i volební právo žen.

Kvůli spolupráci s vojenským režimem je brzy po válce některým představitelkám japonského feministického hnutí dočasně znemožněno působit v politice. V případě Fusae Ičikawy tento zákaz trvá tři a půl roku, následně se Ičikawa však stává předsedkyní nové ženské organizace Liga japonských voliček (Nihon fudžin júkenša dómei) (Hastings 2008) a v dubnu 1953 je zvolena do horní komory parlamentu, kde kromě let 1971-74 působí až do své smrti v roce 1981. Mumeo Oku je roku 1947 zvolena do horní komory parlamentu, kde stráví tři volební období (Tomida 2005). Raičó Hiracuka se po válce věnuje propagaci světového míru.

3 Komparace

Obsahem kapitoly je srovnání japonské první vlny feminismu s obdobnými proudy ve světě. Pro snazší orientaci je komparace rozdělena do tří částí – porovnání z hlediska doby, kdy první vlna feminismu probíhá, z hlediska diskutovaných témat a z hlediska výsledků, jichž bylo v této etapě vývoje feminismu dosaženo ve světě a v Japonsku.

3.1 První vlna feminismu z hlediska časového

Tato kapitola se věnuje srovnání časového období, kdy se první vlna feminismu odehrává ve světě a v Japonsku.

Před srovnáním samotných prvních vln feminismu v Japonsku a ve světě se nabízí otázka, jaké podmínky musí být naplněny pro to, aby první vlna feminismu mohla v jednotlivých státech začít.

3.1.1 Předpoklady pro vznik první vlny feminismu

Z popisu v předchozích kapitolách lze vysledovat některé důležité charakteristiky společenské situace, která již nazrála natolik, že umožňuje vznik organizovaného boje za ženské volební právo.

- **Průmyslová revoluce** a s ní spojená změna společnosti jak v ekonomické oblasti, tak v oblasti všeobecné liberalizace společnosti.
- **Alespoň částečná ekonomická nezávislost žen.** Nastane-li situace, kdy si ženy mohou alespoň do určité míry samostatně vydělávat, dochází ke snížení jejich ekonomické závislosti na muži. Současně možnost vlastního výdělků žen ukazuje, že se ženy z pohledu výkonu zaměstnání a schopnosti vydělávat peníze mohou vyrovnat mužům.
- **Zlepšení přístupu ke vzdělání pro ženy.** Pro rozšíření feministických myšlenek je nutná gramotnost nejen feministek samotných, nýbrž i těch, k nimž jsou feministické myšlenky směřovány. Vyšší vzdělání žen umožňuje jejich zapojení do náročnějších zaměstnání a dále tak podtrhuje jejich schopnost vyrovnat se mužům.

- **Liberalizace společnosti.** Liberální společnost umožňuje širokou propagaci názorů, tedy i takových, které nejsou v souladu s oficiální politikou a s většinovým smýšlením v dané době.
- **Mobilita obyvatelstva.** Volný pohyb obyvatelstva pomáhá sdílet zkušenosti napříč jednotlivými regiony a zeměmi.
- **Komunikační média.** Rozšíření sdělovacích prostředků, jako jsou noviny, časopisy a knihy, umožňuje sdílet nové myšlenky rychleji a ve větší míře.

3.1.2 Časový průběh první vlny feminismu

Jak již bylo zmíněno, za počátek první vlny feminismu považují vznik prvního organizovaného hnutí za volební právo v dané zemi. Konec první vlny feminismu je pak dán okamžikem zavedení všeobecného ženského volebního práva v dané zemi.

První vlna feminismu má v západních státech počátek v 50. letech 19. století, s počátkem jasně definovaným pouze v USA – konferencí v Seneca Falls v roce 1848, kde je poprvé veřejně vysloven požadavek na volební právo žen.

V Japonsku se za počátek první vlny feminismu dá považovat založení Asociace nových japonských žen v roce 1919, která jasně vyslovuje požadavek volebního práva pro ženy a podniká organizované kroky k jeho získání. V Japonsku existují i před tímto datem organizace a jednotlivé ženy volající po ženském volebním právu, ovšem za počátek skutečně organizovaného boje za volební právo je obecně považováno založení Asociace nových japonských žen.

Z uvedených dat je zřejmé, že počátek první vlny feminismu v Japonsku je opožděn o více než sedmdesát let proti vývoji ve Spojených státech a o zhruba šedesát let ve srovnání s ostatními západními státy.

Výrazný rozdíl nastává v délce trvání samotné první vlny feminismu. V západních státech trvá sedmdesát až devadesát pět let, což odpovídá životnímu cyklu zhruba tří generací. Proto se jen velmi málo z prvních průkopnic ženského volebního práva dožívá i jeho skutečného zavedení.

V Japonsku první vlna feminismu trvá od roku 1919 do roku 1946, kdy je okupační správou v rámci nové ústavy zavedeno jejím 15. článkem všeobecné volební právo bez ohledu na pohlaví. První vlna trvá v Japonsku pouhých 27 let a odehraje se tedy během života jedné generace. Na rozdíl od ostatních zemí se tedy první japonské feministky zavedení volebního práva nejen dožívají, ale jsou ve věku, kdy se nadále mohou aktivně podílet na politickém fungování země v rámci legálně zvolených politických pozic.

3.1.3 Příčiny rozdílů

Lze si položit otázku, proč byla japonská první vlna feminismu tak krátká ve srovnání se zbytkem světa. Vzhledem k tomu, že konec první vlny nastává zhruba ve stejné době jako ve světě, je hlavním příčinou zásadní opoždění začátku.

Důvodem pro opožděný začátek je fakt, že v 50. letech 19. století nepanují v Japonsku podmínky srovnatelné se západní Evropou a USA, které tam umožnily vznik první vlny feminismu, tak jak jsou popsány v úvodu této kapitoly.

Zatímco v této době v západní Evropě již proběhla průmyslová revoluce, která s sebou přinesla zásadní společenské změny, Japonsko je v této době předindustriálním státem bez výrazných společenských změn oproti dobám minulým. Znamená to tedy, že v Japonsku chybí řada faktorů, které ve světě sehrály roli spouštěče první vlny feminismu.

V západní Evropě v tomto období již nastala významná liberalizace společnosti, vzrůstá vzdělanost i mobilita obyvatelstva a dokonalejší komunikační média umožňují snazší sdílení nových myšlenek. V důsledku těchto faktorů roste nejprve procento mužské populace se všeobecným volebním právem (USA zavádí všeobecné mužské volební právo v roce 1856, ve Velké Británii v roce 1863 dochází k druhé reformě volebního práva, která umožňuje volit většímu množství obyvatelstva). Současně ekonomický vývoj umožňuje větší zapojení žen do zaměstnání vyhrazených dříve pouze mužům, čímž se zmenšují rozdíly mezi tradičními genderovými rolami. Ženy logicky začnou volat po právech srovnatelných s právy mužů s cílem tyto rozdíly dále zmenšit.

Všechny tyto faktory v Japonsku před rokem 1868 chybějí nebo jsou výrazně potlačeny. Předindustriální stát s jasně daným systémem společenských vrstev,

s minimální (či v případě dívek neexistující) povinnou školní docházkou, omezením mobility obyvatelstva (stěhování a cestování je možno pouze se svolením úřadů) a nedostatkem komunikačních medií dostupných pro běžné obyvatele nezakládají dostatečné podmínky pro vznik organizovaného hnutí za práva žen. Postavení ženy je v systému jasně nastaveno a prakticky vylučuje zapojení žen do mužských rolí. Role ženy ve společnosti je vnímána jako zásadně odlišná od role muže

Během období Meidži dochází k výrazné proměně japonské společnosti. Vstup žen do některých pracovních odvětví (továrny, školy), povinná školní docházka žen a zakládání vyšších škol pro ženy na počátku 20. století znamenají naplnění řady předpokladů pro počátek první vlny feminismu. Díky zejména literárním časopisům dochází k seznámení s problematikou ženských práv obecně a s přístupem k boji za ženské volební právo v jiných zemích.

V důsledku reformy éry Meidži v Japonsku existuje na začátku 20. století již dostatečné množství předpokladů pro vznik organizovaného ženského hnutí.

3.2 První vlna feminismu z pohledu řešených témat

Tato kapitola se věnuje srovnání témat, kterými se zabývá ženské hnutí ve světě a v Japonsku během první vlny feminismu. Vzhledem k tomu, že první vlna feminismu v Japonsku probíhá v meziválečném období, kdy v části západních zemí je již první vlna feminismu ukončena, nabízí se rovněž srovnání s dalšími tématy, které mezi válkami řeší feministické organizace ve světě.

Vzhledem k tomu, že první vlna feminismu je definována jako období organizovaného boje žen za dosažení všeobecného volebního práva žen, je volební právo žen logicky hlavním cílem tohoto období. Současně se však v tomto období řeší i jiné otázky rovnoprávnosti žen.

3.2.1 Svět

Volební právo žen je důležitým předpokladem pro legislativní prosazení požadavků žen na dosažení jejich rovnoprávnosti s muži.

Ve světě velmi často dochází po prvním vyhlášení požadavku na ženské volební právo k výraznému odporu vůči tomuto požadavku ze strany většinové společnosti.

Tato situace přiměje členky feministického hnutí, aby se vrátily k dílčím tématům, pro svou dobu méně radikálním, ale přesto důležitým pro snížení rozdílů mezi postavením muže a ženy ve společnosti.

Dochází tedy k orientaci na témata vzájemného postavení ženy a muže v rámci rodiny (pozice hlavy rodiny, možnosti rozvodu, odpovědnost a právo vychovávat děti), otázky lepšího přístupu k vyššímu vzdělání či témata majetkového práva. Tato témata se liší podle úrovně liberalizace společnosti, v USA se ženy soustřeďují na požadavek reformy manželství a vlastnického práva vdaných žen, britské feministky si za cíl volí spíše vzdělání.

Dalšími tématy jsou sociální otázky. Velká Británie se od 60. let 19. století soustřeďuje mj. na zrušení Zákonů o nakažlivých chorobách, které byly chápány jako ukázka nerovného zacházení s ženami-prostitutkami a muži jako jejich zákazníci. Feministky v USA se sociálními otázkami zabývají hlavně v 80. letech 19. století, kdy Ženská křesťanská unie pro prohibici agituje za zavedení prohibice.

Se zmenšujícími se rozdíly v oblasti reálného postavení žen a mužů se dále stupňuje požadavek na uzákonění volebního práva žen. Silným podnětem pro tyto požadavky je také postupné rozšiřování mužského volebního práva na další skupiny mužů v těch zemích, kde toto volební právo nebylo již od počátku zavedeno jako všeobecné. Typickým příkladem je Velká Británie, kde první verze volebního zákona omezovala volební právo mužů výší jejich příjmů.

Lze soudit, že dlouhodobě přetrvávající neúspěch žen v úsilí o získání volebního práva stojí za nástupem radikálnějších metod boje za volební právo používaných na počátku 20. století, jako jsou demonstrace či hladovky. Ve Velké Británii je použití těchto metod pravděpodobně posíleno i dřívějším úspěchem demonstrací při boji za zrušení Zákonů o nakažlivých chorobách.

Během první světové války se ve feministických hnutích výrazně objevuje téma zapojení žen do pomoci státu k vítězství ve válce. Téma se objevuje jak ve formě pomoci k vítězství, tak ve snaze pomoci zemi vyrovnat se s negativními dopady války na ekonomiku a společenskou situaci v zemi. Pro mnoho feministek je však pomoc státu chápána také jako cesta, jak posílit v očích veřejnosti pozici ženských hnutí a následně dosáhnout jejich hlavního cíle v oblasti zrovnoprávnění žen včetně

získání volebního práva. Pozoruhodný argument pro zavedení volebního práva žen se objevuje v ženském pacifistickém hnutí. Volební právo žen je tímto hnutím prezentováno jako jedna z cest, jak zajistit trvalý mír.

Po zavedení volebního práva a ukončení první vlny feminismu ve většině západních států v období po první světové válce dochází k rozštěpení feministického hnutí na další proudy – např. feminismus rovných práv a mateřský feminismus.

3.2.2 Japonsko

V Japonsku se v rámci boje o ženské volební právo ukazuje jako nejvýraznější překážka pro jeho prosazení existence 5. článku Zákona o veřejném pořádku, který zakazuje ženám vstup do politických stran a účast na politických shromážděních. Zpočátku se tedy hlavním tématem boje stává spíše revize tohoto článku než usilování o volební právo žen jako takové.

Silnější volání po zavedení volebního práva pro ženy se od japonských feministek, konkrétně od Ligy pro realizaci volebního práva, začíná ozývat po roce 1925 v reakci na zavedení všeobecného volebního práva pro muže. I poté však konkrétním reálným tématem nadále zůstává revize 5. článku Zákona o veřejném pořádku.

Další výrazné téma, které se rovněž objevuje v japonském feminismu, je postavení ženy v rodině. Snahy feministek jsou upřeny zejména na změnu systému „ie“, zavedeného v Občanském zákoníku z roku 1896. Například Raičó Hiracuka na vyjádření nesouhlasu se systémem registruje své děti jako nelegitimní.

Témata propagovaná ve světě například Ženskou křesťanskou unií pro prohibici (zejména abstinence od alkoholu) se v Japonsku sice okrajově objevují, odnož této organizace se však spíše soustředí na zrušení japonské tradice konkubín a dále na zákaz prostituce.

V době po Mandžuském incidentu a během druhé světové války roste důraz na otázky mateřství. Tyto otázky jsou i v souladu se státem propagovaným ideálem „dobré ženy a moudré matky“ a mají tedy v této době větší šanci na úspěch.

Intenzita přímého volání po volebním právu žen však v této době klesá, neboť hnutí spojená se západním liberalismem, včetně hnutí za volební právo žen, nejsou za dané situace státem příznivě vnímána.

Během druhé světové války se výrazně objevuje téma pomoci žen státu, které je ženám v rámci ženského celonárodního kongresu v roce 1937 dokonce výslovně doporučeno. Od této pomoci si feministky mimo jiné slibují, že posílí důvěryhodnost ženského hnutí a pomůže na cestě k získání ženského volebního práva.

Už deset dní po skončení války nastává znovu návrat k otázce volebního práva v čele s Fusae Ičikawou a jejím Ženským výborem pro poválečnou strategii, toto období však netrvá dlouho. Některé hlavní představitelky feministického hnutí včetně Fusae Ičikawy byly okupační správou po válce pro svou činnost během války považovány za kolaborantky s vojenským režimem a po určité době je jim po válce zakázána politická činnost. K zavedení volebního práva žen nakonec dojde bez jejich přičinění.

3.2.3 Příčiny rozdílů

V Japonsku je během první vlny feminismu řešena řada témat současně a ve větším souběhu, než tomu bylo ve světě. Zřejmou příčinou je velmi krátká doba trvání první vlny v Japonsku a také to, že první vlna probíhá v době, kdy je již velká část těchto témat ve světě alespoň částečně vyřešena.

Výrazným specifikem Japonska proti světu je zejména výchozí situace v postavení žen v době začátku první vlny feminismu. Na jedné straně v této době stále existují pozůstatky zvyklostí z Japonska předmoderní éry (praxe konkubín, systém „ie“, obecný náhled společnosti na ženu jako na méněcennou osobu, daný mj. vlivem konfuciánského učení), současně ale již jsou přítomny některé atributy ženské rovnoprávnosti, které nebyly ve světě v době začátku první vlny feminismu ještě běžné.

Řada změn v postavení žen realizovaných ve světě v rámci první vlny feminismu je v Japonsku na přelomu 19. a 20. století zavedena alespoň v omezené míře buď v Občanském zákoníku (právo na rozvod, částečně právo na majetek) nebo jiným způsobem (např. první vyšší školy pro ženy byly v době počátku první vlny

feminismu již založeny). Japonské feministky v období první vlny feminismu se tedy již nepotřebují těmito tématy tolik zabývat, o to více se koncentrují na další témata.

Zejména tematika volebního práva i možnosti vstupovat do politických stran a účastnit se politických shromáždění se v této době jeví jako nutný prostředek k dalšímu zlepšení postavení ženy. Samotná myšlenka ženského volebního práva není už v této době tak radikální, neboť existují precedenty zavedení ženského volebního práva ve světě, což dokládá i rychlý postup Asociace nových japonských žen v otázce revize Zákona o veřejném pořádku. Inspirace ze zahraničí je zřejmá zvláště po návratu Fusae Ičikawy z její cesty do USA, kdy se se například v manifestu Ligy pro realizaci ženského volebního práva objevuje podobná rétorika, jakou používaly zahraniční feministky.

Podpora japonskému státu ženskými organizacemi během druhé světové války má jistou paralelu ve světovém vývoji; zde se však podobná podpora státu od ženských organizací odehrávala většinou již během první světové války. Zřejmou příčinou tohoto časového posunu je opět fakt, že celá japonská první vlna je podstatně posunuta vůči světu (a dokonce začíná až po skončení první světové války). Současně má japonský feminismus v řadě aspektů tendenci opakovat světový vývoj, s nímž byly japonské feministky již obeznámeny mj. díky činnosti Fusae Ičikawy. Dalším možným faktorem, proč téma spolupráce se státem nalézá v Japonsku během 2. světové války živnou půdu je to, že pokud chtějí japonské feministky dosáhnout ve válečné době alespoň částečného zlepšení postavení ženy ve společnosti, nezbyvá jim kromě kolaborace s vojenským režimem mnoho jiných cest.

Téma mateřství je řešeno mezi světovými válkami jak v Japonsku, tak ve světě. V Japonsku se objevuje v rámci debaty o ochraně mateřství v letech 1917-1918. Současně však téma navazuje na ideál „dobré ženy a moudré matky“, který byl představen v japonské společnosti již v 90. letech 19. století, tedy v době, kdy první japonské feministky procházejí školní výukou. Je tedy logické, že jsou ovlivněny tímto ideálem a sáhnou po tématu, které je jim blízké.

Návrat k tomuto tématu po Mandžuském incidentu je dán nejen tím, že se jedná o téma již ženami probírané, ale také celkovou společenskou situací. Nárůst

sebevražed matek s dětmi a větší důraz státu na nacionalistické ideály (dobrá žena a moudrá matka) znamená, že témata blízká tomuto ideálu mají mnohem reálnější šanci na úspěch.

Co v Japonsku oproti jiným státům viditelně chybí, je využití demonstrací a dalších radikálních postupů jako prostředku boje za ženské volební právo. Jako důvod se nabízí fakt, že japonské feministky historicky nezískaly žádnou pozitivní zkušenost s použitím těchto nástrojů pro prosazení svých cílů (na rozdíl zejména od britských feministek, kde se hnutí sufražetek inspiruje úspěšnými demonstracemi za zrušení Zákonů o nakažlivých chorobách). V případě Japonska jsou zkušenosti s těmito postupy spíše negativní: například v případě ženské socialistické skupiny Rudá vlna poté, kdy byly její členky 8. května 1921 pozatýkány, nevedlo jejich zatčení ke zvýšené publicitě hnutí, ale k úplnému ukončení činnosti. Japonské feministky tedy mohly dospět k názoru, že cesta velkých demonstrací za volební právo není v japonských podmínkách schůdná.

3.3 První vlna feminismu z pohledu dosažených výsledků

3.3.1 Svět

První vlna feminismu je ukončena nastavením všeobecného volebního práva bez ohledu na pohlaví. Tento krok tvoří důležitý základ pro následné kroky ke zrovnoprávnění žen z hlediska faktického, tedy z hlediska příležitostí, pracovních požadavků apod.

V rámci první vlny feminismu dochází v jednotlivých státech k zavedení mnoha zákonů směřujících k rovnoprávnosti pohlaví (například Zákony o majetku vdaných žen ve Velké Británii a v USA) či alespoň k zamezení diskriminace žen v některých oblastech (zrušení Zákonů o nakažlivých chorobách).

Významným přínosem první vlny feminismu je také fakt, že díky feministkám dochází ke změně pohledu na ženu ve společnosti směrem od osoby druhé kategorie, již nejsou přiznávána téměř žádná práva, k osobě alespoň z právního hlediska rovnoprávné s mužem.

Kroky směřující k rovnoprávnosti žen v USA a státech západní Evropy tvoří také vzor pro všechny ostatní státy. Významná díla západního feminismu (např.

Poddanství žen od J. S. Milla) jsou překládána do cizích jazyků a pomáhají tak myšlenky feminismu šířit v dalších zemích. Feministické hnutí v západních státech tak poskytuje inspiraci pro podobná hnutí po celém světě a svým příkladem jasně dává najevo, že podobné změny směřující k rovnoprávnosti muže a ženy jsou možné.

Všechny tyto úspěchy první vlny feminismu poskytují pevný základ, na němž posléze budují své snahy i následující vlny feminismu.

3.3.2 Japonsko

V Japonsku dochází k zavedení volebního práva v rámci ústavy z roku 1946, zavedené na základě návrhu přeneseného americkou okupační správou. Patnáctý článek ústavy mimo jiné zavádí ženské volební právo. S ohledem na způsob zavedení nové ústavy je obtížné připisovat japonským feministkám přímou zásluhu na zavedení ženského volebního práva, na rozdíl například od feministek v západní Evropě, kterým je přínos alespoň do nějaké míry přiznáván.

Lze však předpokládat, že bez aktivního dlouhodobého působení japonských ženských organizací by se otázka ženského volebního práva nedostala do povědomí japonské společnosti natolik, aby v době před Mandžuským incidentem vůbec bylo možné začít předkládat parlamentu návrhy zákona o volebním právu.

Japonské feministky dosahují na poli boje za volební právo alespoň dílčích konkrétních výsledků v podobě revize 2. odstavce 5. článku Zákona o veřejném pořádku a návrhu na zavedení volebního práva na komunální úrovni (byť ve výsledku neúspěšného) za vlády premiéra Hamagučiho. Přesto lze samotný fakt, že je takový zákon zvažován, považovat – i vzhledem k japonskému rodinnému systému a zcela zanedbatelným právům žen ještě na začátku éry Meidži - za velký úspěch japonského feministického hnutí, které dokázalo alespoň do této míry pohled na ženu změnit.

Japonské feministické hnutí dosáhlo – podobně jako hnutí světové – úspěchy v řadě dílčích témat. Téma ochrany mateřství má v roce 1937 úspěch v podobě prosazení Zákona o ochraně matky a dítěte. Propagace ochrany matek a dětí, která byla na konci první světové války pouhým předmětem úvah v časopisech, se stává 1937

reálným zákonem. Přestože se jedná o zákon vytvořený za účelem výchovy nové pracovní (a bojové) síly, lze jeho zavedení opět považovat za velký úspěch.

Výsledkem japonského feministického hnutí však není zásadní změna pohledu společnosti na vztah žena-matka. V tomto směru nedochází k výraznému posunu vnímání ženy, spíše lze soudit, že japonské feministické hnutí tento ideál podporuje, ať už argumenty v debatě o ochraně mateřství či argumenty pro zavedení zákona v roce 1937. Japonské feministické hnutí tedy zde poskytuje jen minimální základ pro další posun společnosti směrem od ideálu „dobré ženy a moudré matky.“

Japonská první vlna feminismu se odehrává během (části) života jediné generace, ve srovnání například se světem, kde stejné změny probíhaly po dobu života dvou až tří generací. Ve velmi krátké době Japonsko tedy udělá obrovský skok ve vývoji smýšlení společnosti, a to tím spíše, že ještě v polovině 19. století bylo zemí, kde byla práva žen naprosto minimální.

3.3.3 Příčiny rozdílů

Světová vlna feminismu slaví úspěchy na poli volebního práva převážně ve státech s velmi liberální společností (konzervativní Velké Británii trvá deset let, než volební právo rozšíří z části žen na všechny, Portugalsko se svým fašistickým režimem nezavádí ženské volební právo až do roku 1976.) Dokud tedy v Japonsku panuje liberálnější prostředí, dochází i k úspěchům v této oblasti.

Důvodem proč samy japonské feministky v oblasti volebního práva nedosáhly dalších úspěchů, je změna režimu související s Mandžuským incidentem roku 1931 a následující konec liberální společnosti v Japonsku. Nacionalistický režim není příznivě nakloněn vývoji v otázkách ženské emancipace, neboť v nich vidí inspiraci Západem.

Důvod úspěchu na poli mateřského feminismu v Japonsku souvisí opět se změnou ve společnosti po roce 1931. Tento myšlenkový proud se po obratu státu k válečné ekonomice dostává do souladu se zájmy vlády; objevuje se potřeba toho, aby ženy-matky podporovaly japonský stát a vychovávaly budoucí vojáky. Na rozdíl od otázky volebního práva se rovněž jedná do jisté míry o záležitost souznějící se státem propagovaným ideálem „dobré ženy a moudré matky“.

Dalším důvodem úspěchu mateřského feminismu v Japonsku je pravděpodobně fakt, že vůdčí osobnosti feministického hnutí se rodí do doby, kdy je ideál „dobré ženy a moudré matky“ státem propagován na všech úrovních školství včetně vysokých škol, kterými většina představelek prochází. Ideál „dobré ženy a moudré matky“ je tedy přirozenou součástí života těchto žen a o správnosti posvátného úkolu matky je přesvědčuje i současná popularita mateřského feminismu ve světě.

4 Závěr

První vlna feminismu v libovolné zemi přirozeně staví na všech dřívějších pokusech žen o dosažení rovnoprávnosti s muži. Ke vzniku první vlny feminismu v dané zemi však prakticky nedochází, dokud situace ve společnosti není dostatečně nazrálá jak ekonomicky, tak z pohledu liberalizace této společnosti. Důležitým prvkem první vlny feminismu je organizovaný přístup žen k boji za rovnoprávnost, který podstatně zvyšuje úspěšnost tohoto boje ve srovnání s minulostí.

Do jaké míry tedy první vlna japonského feminismu kopíruje vývoj obdobných proudů ve světě a co je zdrojem případných specifik ve vývoji feminismu v Japonsku?

Japonská první vlna feminismu začíná ve srovnání s ostatním světem s velkým zpožděním; například proti USA činí tento posun více než 70 let. Příčinou tohoto zpoždění jsou odlišné společenské podmínky v Japonsku; v době počátku první vlny feminismu ve světě bylo Japonsko předindustriálním státem se stále fungujícím systémem společenských vrstev, neexistujícím průmyslem a velmi omezenou komunikací se západními státy. Tento stav se zásadním způsobem mění až během éry Meidži.

Jakmile v Japonsku nastanou potřebné podmínky pro začátek první vlny, vzniká feministické hnutí v podobě jako taková hnutí ve světě. Dokud vývoj v Japonsku kráčí alespoň do jisté míry liberální cestou, dochází v oblasti boje za ženská práva (včetně práva volebního) k obdobnému vývoji jako ve světě. Ve chvíli, kdy po Mandžuském incidentu nastane obrat k militarismu a nacionalismu, není tato cesta nadále schůdná, neboť téma ženské emancipace je považováno za záležitost importovanou ze Západu, a tudíž nežádoucí. Těsně po konci druhé světové války se sice obnovují snahy žen o zavedení volebního práva. Avšak nositelkami těchto snah jsou ženy, které okupační správa považuje za kolaborantky s vojenským režimem a je jim na určitou dobu zakázána činnost v politice. V době, kdy se tyto ženy po ukončení zákazu mohou do politiky opět vrátit, je již volební právo zavedeno v rámci nové ústavy připravené okupační správou.

Výsledky dosažené v době ukončení první vlny feminismu jsou velmi podobné v Japonsku i ve světě. Kromě získání volebního práva pro ženy dochází ke zlepšení

postavení ženy v mnoha konkrétních oblastech jako jsou vzdělání, možnost vlastnit majetek, postavení ženy v rodině a ve společnosti. Zásadním úspěchem je však i celková změna obecného pohledu na postavení žen ve společnosti a na jejich práva ve vztahu k mužům.

Zásadní rozdíly japonské první vlny oproti světu souvisejí zejména se zpožděným začátkem této vlny. Vzhledem ke zpoždění se proto současně řeší kromě otázky volebního práva i další otázky, které jsou mezi válkami aktuální ve světě. Zároveň časový posun začátku umožňuje Japonsku inspirovat se průběhem a dosaženými výsledky z první vlny feminismu ve světě. Dalším důsledkem opoždění začátku je i to, některá dílčí zlepšení postavení žen, typická pro první vlnu feminismu ve světě, jsou v Japonsku zavedena již v rámci reformy v éře Meidži, a tedy bez zřetelné vazby na činnost organizovaného feministického hnutí.

Dalším výrazným specifickým Japonska je velmi silná orientace japonského feminismu na problematiku mateřství. Ta je dána i tehdejší popularitou tohoto tématu ve světě, současně se však do této orientace promítá ideál „dobré ženy a moudré matky“ oficiálně propagovaný v Japonsku. Vývoj první vlny japonského feminismu ukazuje výraznou neschopnost představitelky tohoto hnutí vymanit se z této státem propagované ideologie. Vymanění se z ideálu „dobré ženy a moudré matky“ je tedy úkol, kterým se japonské ženy věnují až v dalších obdobích.

Některá další specifika japonského feminismu lze vystopovat také v souvislosti s pozůstatky praktik předchozích období, jako je systém hlavy rodiny, zavedený v éře Meidži po vzoru zvyklostí z doby Tokugawa. Výrazným specifickým je i boj proti oficiálně fungující praxi konkubín, která v západním světě té doby již nemá obdobu.

Za klíčový výdobytek první vlny feministického hnutí je všeobecně považováno zavedení všeobecného volebního práva žen. V Japonsku je toto volební právo nakonec zavedeno okupační správou po druhé světové válce. Nabízí se zde otázka, zda by Japonsko dospělo k ženskému volebnímu právu i samo, bez takového zásahu zvenčí. Odpovědí je, že s největší pravděpodobností ano, vzhledem k tomu, že k ženskému volebnímu právu do dnešního dne nějakou formou dospěly až na několik výjimek všechny státy světa. Také rychlá obnova snah feministek o zavedení volebního práva žen ihned po druhé světové válce v čele s Fusae Ičikawou

naznačuje, že v liberálním režimu by japonské feministky svého cíle nakonec dosáhly i bez vnějšího zásahu, obdobným způsobem jako jinde ve světě. Okupační správa tedy v tomto ohledu pouze urychlila přirozený vývoj společnosti.

5 Použitá literatura

Primární zdroje:

De Gauges, Olympe (1791), *Declaration of the Rights of Woman and the Female Citizen*, V *Tolerance: The Beacon of the Enlightenment*, edited by Warman Caroline (2016), 49-51. Cambridge, UK: Open Book Publishers

Hiratsuka, Raicho (1911) *The Foundation of Seitó, the Bluestocking Society* Obsažené v Heisig, James W., Thomas P. Kasulis, and John C. Maraldo. (2011). *Japanese Philosophy: A Sourcebook*. Nanzan Library of Asian Religion and Culture. Honolulu: University of Hawaii Press.

Hiratsuka, Raicho (1920) *The Foundation The Women's League* v Heisig, James W., Thomas P. Kasulis, and John C. Maraldo. (2011). *Japanese Philosophy: A Sourcebook*. Nanzan Library of Asian Religion and Culture. Honolulu: University of Hawaii Press

Ichikawa, Fusae, and Yoko Nuita. (1978) *Fusae Ichikawa: Japanese Women Suffragist*. *Frontiers: A Journal of Women Studies* 3, no. 3: 58-62.

Mill, John Stuart. (1869) *Extracts from Mr. Mill's Subjection of Women: With Permission of Messrs. Longman & Co.* Poslední přístup 30. prosince, 2020.

Nakagawa, Yonosuke. (1944) *The Greater East Asia War And The Renaissance Of The Japanese Woman*. *Kyoto University Economic Review* 19, no. 1 (47): 1-19.

Parsons, Elsie Clews (1917): *Feminism and the Family*. *International Journal of Ethics* 28, no. 1

Stanton, Elizabeth Cady, a Frederick Douglass (1848): *Declaration of Sentiments*. Obsažené v *Treacherous Texts: An Anthology of U.S. Suffrage Literature, 1846-1946*, edited by Chapman Mary and Mills Angela (2011), 20-23. Rutgers University Press

Manifesto and Declaration: Women's Suffrage League; Tokyo, Japan; 1924 and 1925. Obsažené v *Feminist Manifestos: A Global Documentary Reader*, edited by Weiss Penny A., by Brueske Megan, 169-71. New York: NYU Press, 2018.

Resolution of the International Congress of Women at the Hague (1915) Obsažené v *Feminist Manifestos: A Global Documentary Reader*, edited by Weiss Penny A., by Brueske Megan, 169-71. New York: NYU Press, 2018.

Sekundární literatura:

Akiko, Niwa, a Yoda, Tomiko (1993) *The Formation of the Myth of Motherhood in Japan*. U.S.-Japan Women's Journal. English Supplement, no. 4: 70-82.

Anderson, Bonnie S. (1998) *The Lid Comes Off: International Radical Feminism and the Revolutions of 1848*. NWSA Journal 10, no. 2: 1-12

Garon, Sheldon. (1993) *Women's Groups and the Japanese State: Contending Approaches to Political Integration, 1890-1945*. Journal of Japanese Studies 19, no. 1: 5-41.

Combs, Mary Beth. (2005) *A Measure of Legal Independence: The 1870 Married Women's Property Act and the Portfolio Allocations of British Wives*. The Journal of Economic History 65, no. 4: 1028-1057.

Havelková, Hana (2004) *První a druhá vlna feminismu: podobnosti a rozdíly* Obsažené ve: Formánková, L. – Rytířová, K. (edit.) (2004) *ABC feminismu*. Brno: NESEHNUTÍ, 2004. ISBN 80-903228- 3 - 2

Hane, Mikiso (1998) *Reflections on the Way to the Gallows: Rebel Women in Prewar Japan*, University of California Press

Hastings, Sally A. (2008). *Ichikawa Fusae*. Smith, B. (Ed.), *The Oxford Encyclopedia of Women in World History*.: Oxford University Press.

Hewitt, Nancy A., ed. (2010), *No Permanent Waves: Recasting Histories of U.S. Feminism*. New Brunswick, New Jersey; London: Rutgers University Press.

Kent, Susan Kingsley. (1988) *The Politics of Sexual Difference: World War I and the Demise of British Feminism*. Journal of British Studies 27, no. 3 232-53.

Křivánková, Anna. (2016) *Obraz ženy v japonské populární kultuře*. Disertační práce. Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, Ústav Dálného východu. Vedoucí práce Sýkora, Jan.

- LeGates, Marlene (2001). *In Their Time: A History of Feminism in Western Society*. New York: Routledge
- Loftus, Ronald P. (2004) *Telling Lives: Women's Self-Writing in Modern Japan*. University of Hawai'i Press
- McCammon, Holly J., Arch, Sandra C., a Bergner, Erin M. (2014) *A Radical Demand Effect: Early US Feminists and the Married Women's Property Acts*. *Social Science History* 38, no. 1-2: 221-50.
- Molony, Barbara (2004) *Citizenship and suffrage in interwar Japan* Obsažené v Edwards, L. (Ed.), Roces, M. (Ed.). *Women's Suffrage in Asia*. London: Routledge
- Nolte, Sharon H. (1986) *Women's Rights and Society's Needs: Japan's 1931 Suffrage Bill*. *Comparative Studies in Society and History* 28, no. 4: 690-714., str. 696
- Ogawa, Manako. (2007) The "White Ribbon League of Nations" Meets Japan: The Trans-Pacific Activism of the Woman's Christian Temperance Union, 1906–1930, *Diplomatic History* 31, no. 1: 21-50.
- Reich, Pauline C., and Fukuda, Atsuko. (1976), *Japan's Literary Feminists: The "Seito" Group*. *Signs* 2, no. 1: 280-91.
- Reischauer, E.O., Craig, A.M. (2000): *Dějiny Japonska*, Praha: Lidové noviny
- Sandell, Marie. (2011) Regional versus International: Women's Activism and Organisational Spaces in the Inter-war Period. *The International History Review* 33, no. 4 607-25.
- Sató, Barbara (2003), *The New Japanese Woman: Modernity, Media, and Women in Interwar Japan (Asia-Pacific: Culture, Politics, and Society.)* Durham, N.C., Duke University Press
- Sirota, Beate; Pharr, Susan J., Molony, Barbara, and Hastings, Sally. (1998) *Celebrating Women's Rights in the Japanese Constitution*. *U.S.-Japan Women's Journal*. English Supplement, no. 14: 64-83.
- Tomida, Hiroko (2003). *Hiratsuka Raichō and Early Japanese Feminism*. Leiden, The Netherlands: Brill.

Tomida, Hiroko (2004): The controversy over the protection of motherhood and its impact upon the Japanese Women's movement, *European Journal of East Asian Studies* 3, č. 2, s. 243-271

Tomida, Hiroko (2005) The Association of New Women and its contribution to the Japanese women's movement, *Japan Forum*, 17:1, 49-68

Vasiljevová, Zdeňka (1986) *Dějiny Japonska*, Svoboda

Vavich, Dee Ann. (1967) The Japanese Woman's Movement: Ichikawa Fusae, A Pioneer in Woman's Suffrage. *Monumenta Nipponica* 22, no. 3/4: 402-36.

Wellman, Judith. (2004), *The Road to Seneca Falls: Elizabeth Cady Stanton and the First Woman's Rights Convention*. University of Illinois Press

Yūko, Nishikawa, William Gardner, and Brett De Bary. (1997) *Japan's Entry into War and the Support of Women*. *U.S.-Japan Women's Journal. English Supplement*, no. 12: 48-83.

Internetové zdroje:

Brunell, Laura a Burkett, Elinor (2020) *Feminism*, *Encyclopædia Britannica*. [online]. Dostupné z: <https://www.britannica.com/topic/feminism>; poslední přístup 30.12.2020

The Reform Act 1832. UK Parliament [online]. Dostupné z: <https://www.parliament.uk/about/living-heritage/evolutionofparliament/houseofcommons/reformacts/overview/reformact1832/>; poslední přístup 30.12.2020

Second Reform Act 1867. UK Parliament [online]. Dostupné z: <https://www.parliament.uk/about/living-heritage/evolutionofparliament/houseofcommons/reformacts/overview/furtherreformacts/>; poslední přístup 30.12.2020

Molony, Barbara. (2018). *Feminism in Japan*. *Oxford Research Encyclopedia of Asian History*. [online] Dostupné z: <https://oxfordre.com/asianhistory/view/10.1093/acrefore/9780190277727.001.0001/acrefore-9780190277727-e-194>; poslední přístup 30.12.2020

Pasque, Penny A. a Wimmer, Brenton (2007) An Introduction: Feminist Perspectives. Prezentace v Power Point, dostupné z: https://www.myacpa.org/sites/default/files/Feminist_Theoretical_Perspectives_pasque_wimmer_REV.pdf, poslední přístup 28.10.2020

Ústava Japonska:
https://japan.kantei.go.jp/constitution_and_government_of_japan/constitution_e.html, poslední přístup 28.10.2020

Dodatky k ústavě Spojených států amerických <https://www.archives.gov/founding-docs/amendments-11-27>, poslední přístup 28.10.2020